

Suvremeni geopolitički interesi Rusije, Kine, Turske i Irana

Piškulić, Adam

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:359015>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Adam Piškulić

**Suvremeni geopolitički interesi Rusije, Kine, Turske i
Irana**

Diplomski rad

Zagreb

2018.

Adam Piškulić

**Suvremeni geopolitički interesi Rusije, Kine, Turske i
Irana**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra geografije

Zagreb

2018.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: Geografski informacijski sustavi* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Stjepana Šterca

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Suvremeni geopolitički interesi Rusije, Kine, Turske i Irana

Adam Piškulić

Izvadak: Nedavna događanja diljem svijeta poput Arapskog proljeća, građanskog rata u Siriji, novih sankcija Iranu, političko-ekonomskog sukoba u području Južnokineskog mora te političkog previranja i oružanog sukoba u Ukrajini i Siriji, omogućili su zauzimanje novih pozicija u geopolitičkom nadmetanju. Budući da je NATO još uvijek najjači geopolitički savez, Rusija se sve više okreće novim saveznicima koji aktivno rade na stvaranju protuteže Sjedinjenim Američkim Državama kao unipolarnom središtu posthladnoratnog svijeta. Kina, Iran i Turska, koja se sve više odmiče od utjecaja i politike zapadnih zemalja, jačaju svoje ekonomske i političke veze s Rusijom. Smjerovi njihove vanjske politike poklapaju se u pokušaju stvaranja multipolarnog svijeta. U radu je analizirana svaka država posebno, prvenstveno kroz geografsko-politička zbivanja koja proizlaze iz sadašnjih državnih politika. Izvedeni su zaključci i analitičke procjene budućeg stanja, odnosno spajanje geopolitičkih interesa u zajednički pravac djelovanja. Istaknute su problematika i dileme vezane za takve procese. Pri analizi suvremenih geopolitičkih interesa naglasak je stavljen na vremenski okvir koji se podudara s razdobljem drugog desetljeća 21. stoljeća.

52 stranice, 10 grafičkih priloga, 3 tablice, 53 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: geopolitika, Rusija, Kina, Turska, Iran, multipolarnost
Voditelj: doc. dr. sc. Stjepan Šterc
Povjerenstvo: doc. dr. sc. Stjepan Šterc
izv. prof. dr. sc. Aleksandar Toskić
doc. dr. sc. Jelena Lončar

Tema prihvaćena: 10. siječnja 2017. godine

Rad prihvaćen: 13. rujna 2018. godine

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Russia's, China's, Turkey's and Iran's contemporary geopolitical interests

Adam Piškulić

Abstract: Recent events around the world, such as the Arab Spring, the civil war in Syria, the new sanctions against Iran, the political-economic conflict in the South China Sea, and the political turmoil and armed conflict in Ukraine and Syria, have enabled taking new positions in geopolitical competition of the world. Since NATO is still the strongest geopolitical alliance, Russia is increasingly turning to new allies who are actively working to counterbalance the United States as the unipolar center of post-Cold War world. China, Iran and Turkey, which is increasingly moving away from the influence and policies of Western countries, are strengthening their economic and political ties with Russia. The directions of their foreign policy coincide with the attempt to create a multipolar world. The paper analyzes each country in particular, primarily through geographic-political developments arising from the current state policies. Conclusions and analytical assessments of the future state, ie the merging of geopolitical interests into the common direction of action, were made. The issues as well as the dilemmas related to such processes are accentuated. In the analysis of contemporary geopolitical interests, the emphasis is placed on a timeline that coincides with the period of the second decade of the 21st century.

52 pages, 10 figures, 3 tables, 53 references; original in Croatian

Keywords: Russia, China, Turkey, Iran, geopolitics, multipolarity
Supervisor: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor
Reviewers: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor
Aleksandar Toskić, PhD, Associate Professor
Jelena Lončar, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: January 10th 2017

Thesis accepted: September, 13th 2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb,
Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

SADRŽAJ	V
1. Uvod.....	1
1.1. Predmet istraživanja	1
1.2. Osnovne hipoteze	2
1.3. Metodološko – teorijski pristup.....	3
1.4. Dosadašnja istraživanja	3
2. Suvremena geopolitika.....	5
3. Ruska ekspanzionistička politika s osvrtom na Ukrajinu	6
3.1. Ciljevi i načela ruske vanjske politike.....	7
3.2. Ukrajinsko pitanje.....	12
4. Kina	15
4.1. Sukob u Južnokineskom moru.....	18
4.2. Budući geopolitički smjer Kine	21
5. Turska - „meka sila“ ili neo-otomanskiimperij.....	23
5.1. Regije potencijalnog turskog utjecaja.....	26
6. Islamska Republika Iran.....	31
7. Sinteza zajedničkih interesa	37
7.1. Zajedničke međunarodne organizacije	42
8. Zaključak.....	44
8.1. Provjera hipoteza	45
Popis literature.....	47
Popis izvora	51
Popis slika	VI
Popis tablica	VII

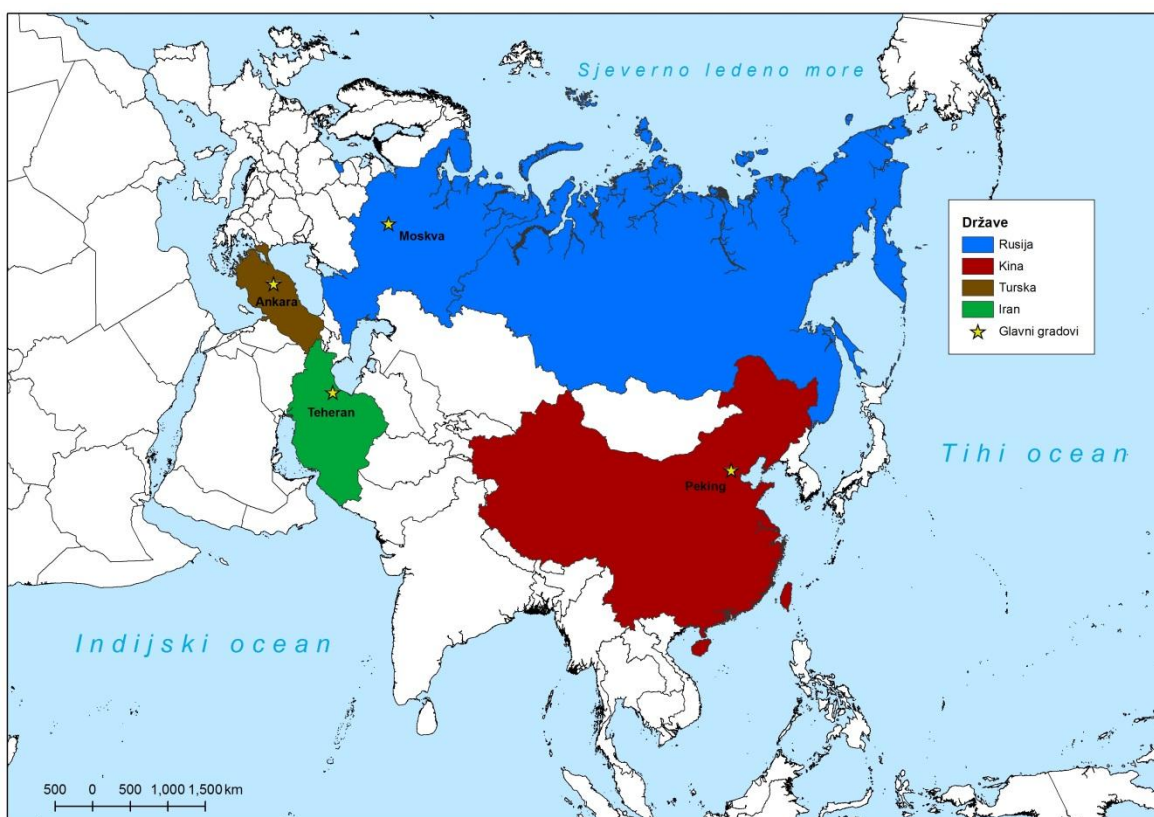
1. Uvod

U suvremenom svijetu geopolitički položaj određene države sve je manje vezan uz prirodno-geografske faktore, a sve više uz globalne geopolitičke strukture, situacije u političkom okruženju države i situacije unutar same države (Kurečić, 2001). Suvremeni geopolitički interesi država su oblikovani na temelju takve pretpostavke. U uvjetima snažnih društvenih i političkih promjena u svijetu, težnja prema stvaranju multipolarnog svijeta postaje bitan interes mnogih država. U tome prednjače Rusija, Kina, Turska i Iran. Rusija se pokušava nametnuti kao vođa procesa multipolarnosti, dok druge države u takvom pristupu vide mogućnost za širenje utjecaja i ostvarivanje nacionalnih interesa. Kina sebe vidi na vrhu trgovinskih i infrastrukturnih projekata s cijelim svijetom pa time svojim odnosom može u velikoj mjeri utjecati na gotovo sve države svijeta. Turska se sve više okreće od politike zapada, dok Iran, kao nuklearna sila i samoprozvani predvodnik šijitskih muslimana, danas projicira snažan utjecaj na područje Bliskog istoka i Perzije. Odnos između svjetskih centara moći te borba između unipolarne i multipolarne podjele svijeta žarište je međunarodnih odnosa u današnje vrijeme. Kao posljedica procesa globalizacije, geopolitičko djelovanje država na lokalnoj razini utječe na čitav svijet. Stoga, cilj rada je prikazati i objasniti trenutne geopolitičke interese navedenih država, kako bi se mogli sagledati svi aspekti i posljedice koji potencijalno mogu utjecati na stanje u globalnom okruženju. Analizom geopolitičkih interesa i razmatranjem zaključaka analize, moguće je dati predviđanje budućih promjena. Potreba za razmatranjem ove teme je, uz pravodobnu pripremu na različite scenarije kada do tih promjena i dođe, pokušaj definiranja modela koji države koriste za ostvarivanje geopolitičkih interesa.

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je proučavanje suvremenih geopolitičkih interesa Rusije, Kine, Turske i Irana te kako i u kojem opsegu oni utječu na današnju cjelokupnu geopolitičku sliku svijeta. Prostorni opseg istraživanja ograničen je na zemlje koje su predmet istraživanja, uključujući i prostor drugih država u kojima Rusija, Kina, Turska ili Iran imaju izravne geopolitičke interese. Istraživana su i analizirana geografsko-politička zbivanja koja proizlaze iz sadašnjih državnih politika, za svaku državu zasebno. Na temelju tih zbivanja, opisani su geopolitički interesi koji imaju najveći utjecaj na globalnoj razini, a

zatim i zajednički interesi koji se isprepliću. Analiza suvremenih geopolitičkih interesa država usredotočena je na razdoblje drugog desetljeća 21. stoljeća.

Slika 1. Definirani prostor istraživanja

Izvor: ArcGis portal, <https://www.arcgis.com> (05.07.2018)

1.2. Osnovne hipoteze

Preliminarnom analizom trenutnog stanja promatranog prostora, kao i empirijskim istraživanjem i promišljanjem postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Rusija agresivno koristi vojne i ekonomske elemente nacionalne moći kako bi proširila utjecaj, ostvarila interese u svom širem okružju i osigurala svoje granice.

H2: Geopolitički utjecaj Kine se prvenstveno temelji na ekonomskoj suradnji, trgovinskoj razmjeni i infrastrukturnom ulaganju na globalnoj razini.

H3: Turska pokušava koristiti praznine nastale nakon „Arapskog proljeća“ kako bi se etablirala kao vođa sunitskih muslimana na području Bliskog istoka i Jugoistočne Europe.

H4: Iranska projekcija moći u pogledu snažnog šijitskog kontingenta omogućava ostvarivanje iranskih geopolitičkih interesa u okružju, kao i zaštitu iranskih granica od moguće agresije.

H5: Iako geopolitički interesi Rusije, Kine, Turske i Irana trenutno imaju veliki broj dodirnih točaka, njihovo podudaranje neće dovesti do stvaranja čvrstog geopolitičkog bloka većih razmjera, već će ostati u okviru sadašnjih međunarodnih organizacija.

1.3. Metodološko – teorijski pristup

Pristup temi bit će u okviru geografskog teorijskog koncepta, metodama studije slučaja najvažnijih sadašnjih geopolitičkih interesa svake države zasebno. *Desk* metodom analize dostupne literature prikupljene su i obrađene činjenice važne za potvrdu hipoteza. Izvršen je proces povezivanja elemenata sintezom. Zatim, korelacijskom metodom dobiveni su zaključci uz pomoć kojih su istaknuti i razrađeni oni državni geopolitički interesi koji mogu pomoći u potvrđivanju hipoteza. Na posljepku, procijenjeno je moguće preklapanje geopolitičkih interesa navedenih država i utjecaj država na vanjski prostor u okviru interesnih sfera.

Literatura koja je korištena u radu je većinom pisana na engleskom jeziku te nešto manje na hrvatskom jeziku. Statistički podaci korišteni za izradu ovoga rada preuzeti su iz dostupnih statističkih izvora poput popisa stanovništava. Analizirane informacije prikazane su kartografskim priložima, koji su uglavnom izrađeni od strane autora, uz pomoć alata u ArcGIS softveru.

1.4. Dosadašnja istraživanja

Budući da sve četiri države površinom, stanovništvom, gospodarstvom projiciraju snažan geopolitički utjecaj diljem svijeta, relevantna istraživanja su brojna. Istraživanja se bave, kako političko-geografskim procesima u pojedinim državama, tako i međusobnim odnosima između država. Temelj istraživanja su suvremeni geopolitički procesi te je u radu upotrijebljena većinom suvremena literatura. Temeljna saznanja o geopolitičkom razvoju i usmjerenju država proizlaze iz nekoliko knjiga koje se pobliže bave ovom problematikom.

Za potrebe ovog rada proučavani su koncepti vezani uz problematiku određenja predmeta geopolitike i teoriju geopolitičke znanosti, stranih (Kjellén, 1899; Mackinder, 1904; Spykman, 1942;), i domaćih autora (Pavić, 1987; Klemenčić, 1995; Kurečić, 2001, 2004, 2014). Što se tiče samih država koje se istražuju, naglasak je u radu stavljen na radove koji se bave problematikom turske vanjske politike na području Bliskog istoka i

Jugoistočne Europe (Davutoğlu, 2001; Taşpınar, 2008; Schmoll, 2015) i, radovi s naglaskom na ekonomsku dimenziju geopolitičkog utjecaja Kine (Weissmann, 2015), kao i radovi koji istražuju iranski utjecaj na šijitsku populaciju diljem Bliskog istoka (Avdaliani, 2007; Barzegara i Divsallara, 2017).

Za potrebe razmatranja ruskih i zajedničkih geopolitičkih interesa proučavane su : knjiga Petera Calvocoressija *Svjetska politika nakon 1945.godine (2003.)*. Ona predstavlja analizu svjetske povijesti i svjetskog poretka nakon Hladnog rata, objašnjavajući procese koji su kroz vremenski period od gotovo 60 godina utjecali na oblikovanje geopolitičke situacije kakva je danas.

Knjiga *Russia and the new world disorder (2015.)* autora Bobe Loa jedna je od prvih koja rusku aneksiju Krima opisuje kao veliki korak u novom pristupu ruske vanjske politike, odnosno uspostavljanju središnje uloge Rusije u multipolarnom poretku. Knjiga se može shvatiti i kao autorov nastavak istraživanja i predočavanja ruske geopolitike s naglaskom na rusko-kineskim odnosima, njihovim razvojem tijekom vremena i utjecajem koji projiciraju na globalnoj razini.

Za potrebe rada posebno je istaknut zbornik radova *Russian Foreign Policy in the 21st Century (2010.)* kojeg je uredio Roger. E. Kanet, a uglavnom se bavi ruskom vanjskom politikom te odnosima postkomunističke Rusije i njezinih susjeda i zapadnih država.

Zbigniew Brzezinski u *Velikoj šahovskoj ploči (1997.)* opisuje kao ključne aktere upravo države koje su u žarištu ovog diplomskog rada, prvenstveno smatrajući Rusiju i Kinu kao glavne pretendente u ulozi geopolitičkih lidera prostora Euroazije, odnosno šahovske ploče u geopolitičkom smislu. Iako je od trenutka objavljivanja knjige prošlo gotovo 20 godina, temeljni geopolitički procesi koji su tada opisani imaju utjecaj na području Euroazije i danas.

2. Suvremena geopolitika

Geopolitiku najjednostavnije možemo objasniti kao znanost međudnosa geografskog prostora, odnosno njegovog sadržaja i politike kroz promatrano vrijeme. Nakon Rudolfa Kjellena (1899) koji je začetnik geopolitičke misli, pojam se tumačio sukladno svjetskoj situaciji. Nekoliko godina kasnije su postavljeni temelji geopolitičkih modela s Halford Mackinderovom (1904.) teorijom „*Heartlanda*“ i Spykmanovom (1942.) teorijom „*Rimlanda*“. Teorijom „*Heartlanda*“ definirane su koncentrirane kontinentalne mase Euroazije kao okosnica svih geopolitičkih transformacija povijesnih dimenzija unutar tzv. Svjetskog otoka. Nicholas Spykman (1942.) definira protutežu u vidu „*Rimlanda*“, odnosno područja „*tampon zone*“ koje čine države koje okružuju euroazijsko središte, a zadržavaju moć jer su ujedno pomorske i kontinentalne sile. Za vrijeme Drugog svjetskog rata pojam geopolitika je preuzet od Karla Haushofera koji je bio blizak s nacističkim režimom.

Tijekom, ali i nakon razdoblja nacizma, pojam geopolitika uglavnom je korišten s negativnom konotacijom te su ga prema M. Klemenčiću (1995) odbacivali mnogi politički geografi „želeći se na taj način ograditi i odreći prezrene epizode u strukovnom razvitku“. To potvrđuje i R. Pavić (1987, 46) pišući kako je geopolitika „*Zloupotreba i geografije i ostalih relevantnih sadržaja (povijesnih, gospodarskih, religijskih i drugih) s ciljem afirmacije države i vojne moći, ostvarenja interesnih sfera ili nekog oblika teritorijalne dominacije uopće.*“ Upravo ova definicija objašnjava interdisciplinarnost i spregu geografskih i političkih procesa i čimbenika u prostoru koji u konačnici oblikuju vanjsku politiku neke države. Kasnije se, poglavito tijekom i nakon Hladnog rata, negativni diskurs ublažio. Savjetnik za nacionalnu sigurnost i državni tajnik Sjedinjenih Američkih Država Henry Kissinger postaje predvodnikom nove geopolitičke misli. On smatra da geopolitički pristup trebaju koristiti svi oni koji sudjeluju u procesu donošenja odluka na nacionalnim i globalnim razinama, budući da se putem takvog pristupa najsvrsishodnije mogu pojasniti i predvidjeti složeni međunarodni odnosi.

Ako je riječ interes definirana kao korist, probitak, izgled na korist, svjesno ili instinktivno usmjeravanje pozornosti prema onomu što odgovara vlastitim sklonostima, težnjama ili potrebama¹. Sukladno tome, i sukladno definiciji geopolitike, geopolitički interes možemo definirati kao korištenje već navedenog međudnosa geografskog prostora

¹Prema Hrvatskoj enciklopediji (2018)

i politike u svrhu ostvarenja vlastitih težnji. U sljedećim će poglavljima biti opisani i analizirani upravo takvi suvremeni geopolitički interesi Rusije, Kine, Turske i Irana.

3. Ruska ekspanzionistička politika s osvrtom na Ukrajinu

U smislu kontrole nad vlastitim geografskim prostorom, Rusija danas ima sigurne granice. Na granici koja se proteže sjevernim Kavkazom dogodili su se posljednji sukobi koji su mogli utjecati na rusku unutarnju sigurnost i teritorijalni integritet². Međutim, iako su oružani sukobi prestali, to pogranično područje još uvijek predstavlja sigurnosni problem Rusije. Granica se proteže kroz planinsko područje Velikog Kavkaza, ali Rusija ne kontrolira područje velike vertikalne raščlanjenosti južno od granice, gdje su smještene Gruzija i Armenija. Takav reljef ne pruža povoljne uvjete u slučaju mogućih nestabilnosti uzrokovanih etničkim sukobima, po čemu je ova regija bila poznata. Rusija ne kontrolira kritične točke u planinama i pustinjama srednje Azije te ne može aktivno blokirati, poremetiti, niti dobro nadzirati bilo kakve promjene na njezinom krajnjem jugu koje bi mogle ugroziti njezinu sigurnost. Ima kontrolu nad Sibirom, ali zbog klimatski i geografski nepristupačnog terena ta regija nema utjecaja u smislu teritorijalne sigurnosti, dok je energetska potencijal ove regije nemjerljiv. Raspadom SSSR-a, gubitak Ukrajine i Moldavije otvara mogućnost za projiciranje utjecaja europskih sila kao i potencijalni rast Ukrajine kao suparnika na samoj granici. Baltičke su se države potpuno okrenule od Rusije i sve su tri istočno i sjeverno od nekadašnje baltičko-karpatske linije koja je služila kao ruska obrambena linija na istočnoeuropskoj ravnici. Njihova prisutnost u suparničkom savezu samo pogoršava situaciju. S obzirom na situaciju, Rusija danas pokušava na sve načine pomaknuti rusku granicu što je moguće dalje zapadno kako bi stvorila „tampon zonu“ protiv napada, baš kao što je SSSR uspio ostvariti s Varšavskim paktom tijekom Hladnog rata. Nije to nužno širenje vlastitog državnog teritorija, već stvaranje manevarskog prostora kojim se odmiče granica od prijetnji, poput Bjelorusije kao saveznice ili na primjeru teritorija koji su okupirali proruski pobunjenici u Ukrajini. Takav pristup stvara stratešku dubinu, a može izazvati i porast ekonomije pristupom novim resursima, stvaranjem ekonomski ekskluzivnih partnera ili čak ekonomski zavisnih država. Lo (2018) Naglašava da je ruska misija kontroliranje, a ne ponovno teritorijalno osvajanje nekadašnjeg Sovjetskog Saveza. U većini slučajeva zadovoljava se *statusom quo*, odnosno,

² Ratovi u Čečeniji, koji su se odvijali do druge polovice 21. stoljeća

situacijom da bivšim sovjetskim republikama upravljaju autoritarni režimi koji odnose s Rusijom razvijaju neovisno o politici zapadnih zemalja.

Utjecaj ruske vanjske politike učestalo je tijekom povijesti bio ovisan o sposobnosti njezinog vladara. Naglašavala se pojava da je Rusija bila onoliko jaka koliko je bio jak i njezin vladar (Hosking, 2012). Može se reći da je današnja Rusija na zapadu percipirana kao i sam ruski vladar; u velikoj mjeri nepoznata, zatvorena stranom utjecaju te s drugačijim pravilima i pravima (Gessen, 2012). Iako Vladimira Putina mnogi prozapadni političari smatraju diktatorom, ili diktatorom u nastajanju, trenutna situacija nema poveznice s razdobljem komunističke totalitarne diktature, zbog koje je eventualno i došlo do kolapsa javnih službi Rusije početkom '90-ih godina. No zbog izrazito ekspanzionističke politike bivšeg SSSR-a, mnoge susjedne države Rusiju vide kao nasljednicu agresivne politike, a samim time i kao prijetnju teritorijalnoj suverenosti, upravo zbog autoritativnog predsjednika Vladimira Putina. Tu tvrdnju potvrđuju i nedavni događaji poput građanskog rata u Ukrajini, u čijem je začetku Rusija anektirala Krim. Ratom u Ukrajini destabilizirala se država koja je nakon nasilne promjene vlasti odabrala vanjsko-političko usmjerenje prema euroatlantskim integracijama.

3.1. Ciljevi i načela ruske vanjske politike

Povežemo li usporedbu jačine ruskog vladara i ruske države s današnjom situacijom, vrlo se lako može sagledati smjer ruske vanjske politike. Poglavitito nakon što je tadašnji ruski predsjednik Dmitrij Medvedev iznio pet načela ruske vanjske politike novog svjetskog poretka. Naglasio je da Rusija:

- a) priznaje važnost temeljnih načela međunarodnog prava;
- b) smatra da svijet mora biti multipolaran;
- c) ne želi suočavanje niti s jednom državom;
- d) kao prioritet smatra zaštitu ruskih državljana gdje god se oni nalazili;
- e) kao i druge države, u određenim inozemnim regijama ima privilegirane interese.

Jasno je bilo da će načelo sfera utjecaja, odnosno naglašavanje ruskih povlaštenih interesa u susjednim državama, biti ključno za oblikovanje geopolitičkih nastojanja Rusije u drugom desetljeću 21. stoljeća (Mankoff, 2009). Iako nije naglasio točno o kojim državama i prostorima se radi, mnogi analitičari se slažu da „*najviše smisla ima u*

opisivanju geografskog opsega ruskog željenog utjecaja kao skupa koncentričnih kružnica, s više željenog utjecaja (iako ne nužno postignutog) u središnjim kružnicama“ (Radin i Reach, 2017). Međutim takva, po mišljenju zapadnih političara i analitičara, ekspanzionistička politika nije nikakav oštar zaokret u ruskoj vanjskoj politici, već nastavak Putinove vladavine još od 1999. godine, ali ipak ovim potezom i javno obznanjena i institucionalizirana.

Slika 2. Sfere ruskog utjecaja na okruženje

Izvor: Podaci temeljem članka Radina i Reacha (2014)

Ingmar Oldberg (2011) analizirao je ciljeve i načela ruske vanjske politike uzевši u obzir službene dokumente i izjave, uspoređujući ih s političkim, vojnim i ekonomskim instrumentima koji se koriste u njihovoj vanjsko-političkoj praksi. Prepoznao je i definirao šest ključnih.

Političku uporabu međunarodnih organizacija definira kao prvu. Rusija ima dovoljno veliku i važnu ulogu u nekolicini međunarodnih organizacija, prvenstveno u organizaciji Ujedinjenih naroda kao stalna članica Vijeća sigurnosti s pravom veta, koje se ne ustručava

koristiti za proklamaciju svojih interesa³. Uz članstvo u forumima G-8, u kojem je Rusija je od 2014. godine suspendirana iz foruma zbog kršenja međunarodnog prava, i G-20⁴, članstvo u Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OSCE) i Vijeću NATO-Rusija(NRC) pružaju mogućnost lobiranja i širenja utjecaja na globalnoj razini. Dok protutežu zapadnim organizacijama najviše pokušava postići članstvom i utjecajem u organizacijama poput Organizacije za azijsko-pacifičku ekonomsku suradnju(APEC) i BRICS-a⁵, ali i posebnim vanjsko-političkim odnosom prema Kini, Indiji te o nedavno Turskoj i Iranu.

Druga prepoznata poluga vanjske politike jesu organizacije koje su osnovane na post-sovjetskom području. Rusija je u početku naglašavala vojno-političku, gospodarsku i socijalnu integraciju s bivšim državama SSSR-a, uz iznimku baltičkih država⁶, kako bi ih zadržala u sferi vlastitog utjecaja. Odmah nakon raspada SSSR-a, 8. prosinca 1991. godine, nastao je političko-ekonomski savez, Zajednica neovisnih država (ZND) koja je trebala zadržati ruski utjecaj nad post-sovjetskim državama te ujedno služiti i kao svojevrsna ruska protuteža širenju NATO-a prema istoku. Međutim, zbog raznih međudržavnih sporova i sukoba⁷, rad same organizacije je bio u velikoj mjeri otežan te se zbog toga Rusija okreće drugoj organizaciji, Organizaciji Ugovora o zajedničkoj sigurnosti⁸ (CSTO), koja promiče interese u skladu s ruskom vanjskom politikom, a čak i preslikava način djelovanja NATO saveza⁹.

U „instrumentu fleksibilnog korištenja granica i teritorijalnog integriteta“ (ibid) naglašeno je poštivanje međunarodnog prava, izbjegavanje korištenja nasilnih metoda te poštivanje državnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta, ali se u drugim situacijama podržava pravo na samoodređenje što je u suprotnosti s načelom teritorijalnog integriteta. Nedosljednost u takvoj politici jasno pokazuje da je riječ o sredstvu vanjske politike i ostvarivanju nacionalnih interesa. Primjer je različito tumačenje prava na samoodređenje i odcjepljenje kod Abhazije i Južne Osetije od Gruzije, takozvane Nove Rusije od Ukrajine te Gorskog Karabaha od Azerbajdžana. Dok se u slučaju Čečenije, Kosova i Republike

³Od 1946. do 2017. godine SSSR/Ruska Federacija je 107 puta koristila mogućnost veta, čak 28 puta više od SAD-a koji je drugi po učestalosti korištenja. Prema The Statistics Portal (2017)

⁴G-8 je međunarodni forum osam gospodarski najmoćnijih država, dok je G-20 međunarodni forum ministara financija i guvernera središnjih banaka dvadeset najrazvijenijih ekonomija (19 država + EU)

⁵Brazila, Rusije, Indije, Kine i Južnoafričke Republike

⁶Estonija, Latvija i Litva

⁷Oružani sukobi između Armenije i Azerbajdžana, Rusije i Gruzije te Ukrajine i Rusije

⁸Međunarodna organizacija vojno-političke prirode koju su 1992. osnovale pojedine članice bivšeg SSSR-a. Trenutne su članice Armenija, Bjelorusija, Kazahstan, Kirgistan, Rusija, Tadžikistan i Uzbekistan

⁹Prvenstveno se misli na kolektivnu obranu (Članak 4). Prema Statutu OSCE-a (1992)

Hrvatske javljala politička borba protiv samoodređenja i potkopavanje istog, što je istovjetno s ruskim nacionalnim interesima.

Sporazumi 1991. godine u Minsku i Almatiju, koji su potvrdili državne granice bivših država Sovjetskog Saveza, ostavili su približno 25 milijuna etničkih Rusa izvan granica Rusije (Sencerman, 2016 prema Tumbetkov, 2004).

Tab 1. Udio Ruskog stanovništva u državama bivšeg SSSR-a

Država	Udio Rusa 1989. g.(%)	Udio Rusa danas (%)
Ukrajina	22,1	17,3
Bjelorusija	13,3	11,4
Moldavija	13,8	5,9
Azerbajdžan	5,6	1,8
Gruzija	81	1,5
Armenija	2,6	0,5
Kazahstan	37,8	30
Kirgistan	31,5	10,3
Uzbekistan	8,3	6
Tadžikistan	23,5	1,1
Estonija	30,3	25,6
Latvija	34	28,8
Litva	9,4	6,3

Izvor: Stanje manjina i starosjedilačkih naroda u svijetu 2015,

<https://minorityrights.org/publications/state-of-the-worlds-minorities-and-indigenous-peoples-2015/>

Iz Tab. 1. vidljivo je da je današnja ruska dijaspora najviše prisutna u državama koje imaju najveće političke razmirice s Rusijom, u Ukrajini, Estoniji i Latviji (uz Kazahstan). Upravo zato, korištenje ruske dijasporu, uglavnom u političke svrhe, slijedeće je sredstva vanjske politike kojim Rusija može utjecati na okruženje (Oldberg, 2011). U konačnici to rezultira podupiranjem ruskih nacionalnih interesa u tim, ipak Zapadu orijentiranim državama¹⁰. Činjenica da su „*Ruski konzulati distribuirali putovnice bivšim sovjetskim građanima, tako da što više Rusa devedesetih godina može usvojiti rusko državljanstvo, a ne estonsko ili latvijsko, te stoga mogu biti uključeni kao izborna tijelo u Rusiji.*“ (Oldberg, 2011, 42.), opisuje načine na koji su ruske vlasti povećavale brojnost dijasporu, ali i načine na koji se ta brojna dijasporu može koristiti. Toliki broj ruskih državljana u određenoj mjeri utječe na

¹⁰Isključujući Kazahstan koji nije pro-zapadno orijentiran

socijalni, ekonomski i politički čimbenike zemalja bivšeg SSSR-a, a o ruskoj vanjskoj politici ovisi na koji način.

Budući da je EU najveća svjetska regija uvoznica nafte te njeno drugo najveće potrošačko tržište¹¹, gdje se čak 29% nafte i 16,7% plina uvozi iz Rusije¹², ne smije se zanemariti ni činjenica da je Rusija u samom vrhu najvećih proizvođača i izvoznika nafte, plina i uranija¹³ te da to koristi kao agresivnu polugu vanjske politike, poglavito prema državama EU-a i ZND-a, čije države uvelike ovise o tim resursima¹⁴.

U konačnici, instrumenti vojne moći možda su ključni faktori današnjeg političkog utjecaja na okružje. Prvenstveno vojne baze kao podrška, uglavnom separatizmu u ruskoj dijaspori¹⁵, odnosno kao pritisak na države u kojima taj separatizam raste¹⁶. Vojna intervencija u Južnoj Osetiji i Abhaziji neposredno je korištenje vojne moći, dok su obnovljeni sukobi u pokrajini Nagorno-Karabakh¹⁷ 2016. godine, s ciljem pripajanja iste Republici Armeniji, jedan vid „posredničkog rata“¹⁸ u istoj domeni korištenja vojne moći. Republika Armenija primala je nakon raspada SSSR-a konstantu financijsku i vojnu pomoć od strane Rusije, dok je Republika Azerbajdžan dugogodišnji vojni i ekonomski saveznik SAD-a.

Takvim pristupom Rusija može najviše utjecati na države ZND-a koje se ne mogu nositi s jačinom (i veličinom) ruskih oružanih snaga, ali se paradigma uporabe snaga postepeno mijenja, s najvećom promjenom kod neposrednog korištenja ruske vojske u Siriji.¹⁹

Neki su autori mišljenja da „Zapravo postoje dva miljea ruske vanjske politike – stvarni i virtualni“ (Lo, 2015), gdje „virtualni“ predstavlja i iznosi ono što javnost vidi. U to se ubrajaju službene izjave, „Koncept vanjske politike“, „Koncept Nacionalne

¹¹Prema Cambridge Econometrics (2016)

¹²Prema EU Statistical pocketbook (2017)

¹³Prema Agenciji za energetske informacije SAD-a (2018)

¹⁴Ukrajina je vjerojatno najviše puta bila pogođena takvom politikom. Čak je i Ruski veleposlanik u Kijevu jednom prilikom izjavio da će cijena ruskog plina u Ukrajini ovisiti o vladi koja bude izabrana (Hedenskogand Larsson, 2007)

¹⁵Transnistrija i gruzijske enklave

¹⁶Izdvaja se pomorska baza u Sevastopolju koje je i bila ključna točka za vojnu intervenciju kod pripajanja Krimskog poluotoka 2014. godine

¹⁷Nagorno-Karabakh ili Gorski Karabakh pokrajina je u jugozapadnom dijelu Azerbajdžana koja čini oko 9% teritorija Azerbajdžana. Pokrajina je nakon završetka azerbajdžansko-armenskog sukoba 1994. godine *de iure* u sastavu Azerbajdžana, a *de facto* pod kontrolom armenskih vlasti.

¹⁸Ili na eng. *Proxy war* je oružani sukob koga zaraćene strane vode za račun, odnosno uz logističku, propagandnu, obavještajnu ili drugu pomoć trećih strana, odnosno država koje u njemu neposredno ne sudjeluju.

¹⁹Savezništvo Rusa i Al Assada te ruski vojni razmještaj u Siriji

sigurnosti“, „Vojne doktrine“ i slični dokumenti. Oni daju pregled osnovnih principa i viziju odnosa i trendova prema drugim akterima u vanjskoj politici, ali ne pružaju stvarni uvid u razloge takve vanjske politike i način na koji je ona stvarana. Dok u potpunoj suprotnosti tome stoji „stvarni“ milje vanjske politike koji je ekskluzivan i nevidljiv bilo kome osim pojedincima u Kremlju. Oni koji taj milje čine donose stvarne geopolitičke odluke, ispunjavajući interese neovisno i nevezano s politikom koja je vidljiva javnosti. Donositeljima odluka smatraju se predsjednik Vladimir Putin, premijer Dmitrij Medvedev, direktor *Rosnefta* Igor Sečin, nekadašnji šef kabineta predsjednika Sergei Ivanov te glavni tajnik Vijeća sigurnosti Ruske Federacije Nikolaj Patrušev (Lo, 2015). Stoga, ruska vanjska politika može biti nepredvidiva i ovisna o njihovim osobnim stavovima i interesima.

3.2. Ukrajinsko pitanje

Na Sl. 2. vidljivo je da je Ukrajina dio prostora s najvećim prioritetom u sferi ruskog utjecaja, a jasno je da se ukrajinsko pitanje poteže još iz doba raspada Sovjetskog Saveza. Jedan od većih geopolitičkih gubitaka ruskog imperija bila je pojava neovisne ukrajinske države potencijalno unosnim industrijskim i poljoprivrednim kapitalom, ali i geostrateškim položajem na Crnom moru i Odessom kao ključnom trgovačkom lukom prema Sredozemlju. Ukrajina je tada brojala 52 milijuna ljudi, a danas prema Državnoj službi za statistiku (2018) sada broji 42,2 milijuna bez anektiranog Krima i tzv. Nove Rusije.

Brzezinski je u *Velikoj šahovskoj ploči* (1997, 41) napisao da „bez Ukrajine Rusija prestaje biti euroazijskim imperijem. Rusija bez Ukrajine još uvijek može težiti imperijalnom statusu, no u tom bi slučaju taj imperij bio pretežito azijska imperijalna država, vjerojatno stalno uvlačena u iscrpljujuće konflikte s probuđenim narodima središnje Azije, koji bi uz podršku islamskih zemalja s juga nastojali ponovno osvojiti svoju neovisnost.“ Raspadom SSSR-a i gubitkom Ukrajine, bitan geopolitički čimbenik²⁰ velikog udjela slavenskog, odnosno europskog stanovništva, koji je kulturološki puno bliži ruskom od onog azijskog, izgubio je na jačini. Pokušaj izgradnje euroazijskog imperija bez Ukrajine sveo bi se na pokušaj izgradnje neslavenskog azijskog imperija gdje se rusko stanovništvo

²⁰Prema Kurečiću (2001) Suvremena geopolitika je znanstvena disciplina čija je glavna zadaća proučavanje odnosa između prostora, stanovništva i moći.

po svim demografskim pokazateljima²¹ ne može nositi s onim u zemljama Središnje Azije. Stoga bi se po Brzezinskom (1997, 86) „svaki se novi euroazijski entitet temeljen isključivo na ruskoj sili, bez Ukrajine, nužno činio iz godine u godinu sve manje europskim, a sve više azijskim.“

Prema Lou (2015) Putinov utjecaj na rusku vanjsku politiku možda se u najvećoj mjeri očitovao u odnosu prema Ukrajini zbog činjenice da se sadašnji predsjednik Rusije posljednjih desetljeća izravno i neprestano uključivao u izradu iste. U pripremi za ukrajinske predsjedničke izbore u prosincu 2004. godine, nekoliko je puta posjetio Kijev kako bi podržao Viktora Janukoviča²², ali prije svega da se suprotstavi pro-zapadnom kandidatu Viktoru Juščenku. „Narančasta“ revolucija, a nekoliko godina nakon nje i „Majdan“²³, pokazale su se kao neuspjeh ruske vanjske politike, zbog činjenice da prozapadna Ukrajina u konačnici dovodi do proširenja NATO-a do ruskih granica što nije prihvatljiva opcija za Rusiju. Upravo u tom slučaju mogle su se vidjeti već navedene metode obrane ruskih interesnih područja. Ukrajina, odnosno njezin istočni dio kao i područje anektiranog Krima, pretvorila se u područje manifestacije ruskih metoda djelovanja koje nisu ograničene na konvencionalni oružani ili diplomatski sukob, već kombinaciju oba putem vođenja tzv. hibridnog rata, u smislu korištenja agresivne propagande, dezinformacija, hakerskih napada i informacijskog ratovanja, kako bi se ostvarilo određeni politički, ekonomski i drugi ciljevi. Za zaključiti je da ruski donosioc(i) odluka moraju biti svjesni da opetovana uporaba dovoljno snažne mogućnosti za oružane intervencije u interesno zanimljivom okruženju ili korištenje energenata kao sredstva ucjene EU-a posljedično prisiljava države koje su izložene agresivnoj politici katraženju zaštite od neke treće države²⁴. Okretanjem europskih zemalja prema alternativnim izvorima energije ili načinu dopreme energenata drugi je način smanjivanja ruskog utjecaja. Jedna od ruskih mjera za izbjegavanje takvog razvoja scenarija je traženje novih strateških i gospodarskih partnera, bilo onih europskih ili azijskih

Mnogi su zapadni političari događaje iz 2014. godine²⁵ vidjeli kao kraj iluzije o mogućoj suradnji, kao i naznaku povratka prema geopolitičkom i ideološkom sukobu s Rusijom jer je Rusija nakon dugog razdoblja periferne prisutnosti postala ponovno jedan od ključnih

²¹Prirodni priraštaj Rusa

²²nekadašnji proruski predsjednik Ukrajine.

²³„Narančasta“ revolucija je bio niz prosvjeda 2004. g. u Ukrajini nakon što je proeuropski kandidat Viktor Juščenko poražen na predsjedničkim izborima, dok je „Majdan“ revolucija niz prosvjeda protiv proruski orijentiranog predsjednika Viktora Janukoviča

²⁴Što se u konačnici i događa s Ukrajinom

²⁵Aneksija Krima i rat u Ukrajini

geopolitičkih aktera. Međutim, izborom Donalda Trumpa 2016.g za predsjednika SAD-a započelo je razdoblje zatoplivanja i zahlađivanja odnosa na relaciji SAD – Rusija s nekolicinom bilateralnih sastanaka na razini Trump-Putin. Vidljivo je da su glavne geopolitičke konfrontacije u proteklih nekoliko godina ipak prevagnula u korist Rusije, prema ostvarenju njezinih geopolitičkih interesa i ciljeva. Snažne protumjere zapada, kao reakcija na takvu politiku, se nisu ni dogodile, niti je zauzet jedinstven stav u političkom diskursu prema Rusiji. Zaokret u politici SAD-a, s Donaldom Trumpom na čelu dodatno komplicira stvar. Ako se ovakva situacija nastavi, može se očekivati ruski nastavak agresivnog ponašanja u cilju ostvarenja geopolitičkih interesa u svom širem okružju.

4. Kina

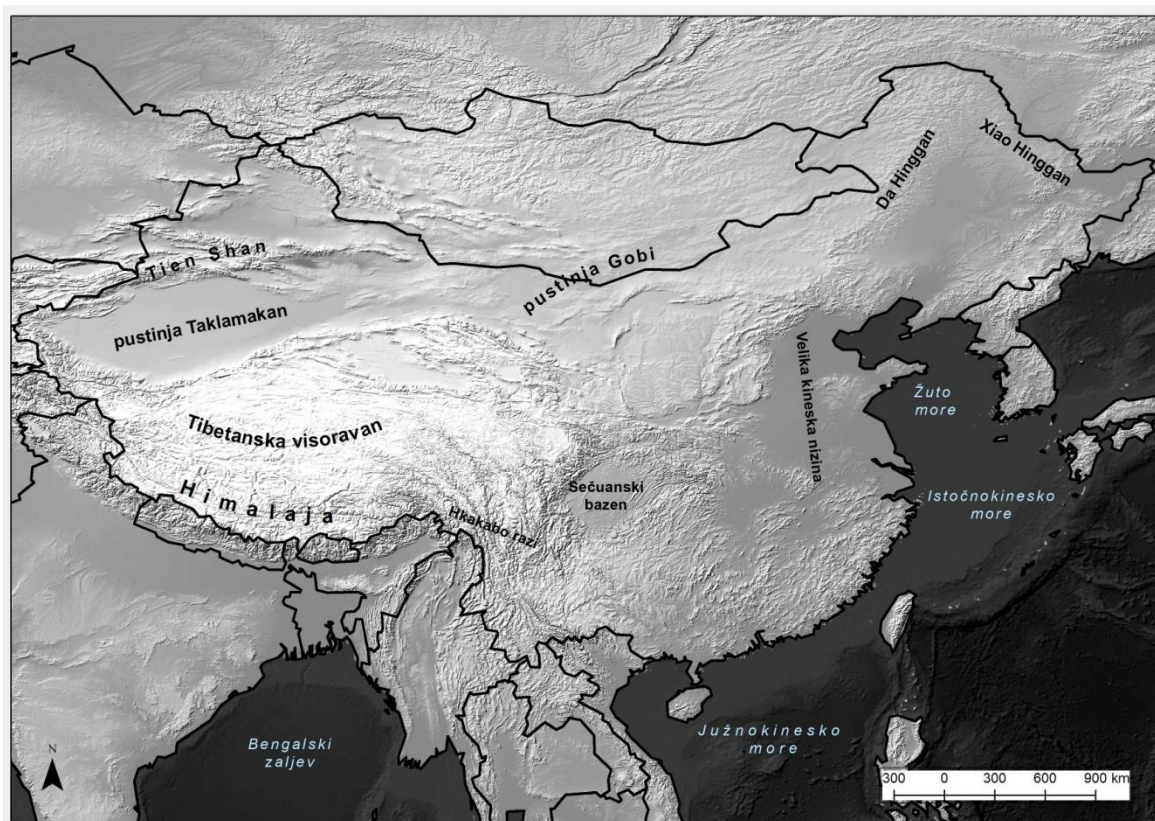
Kinu u geopolitičkom diskursu mnogi danas dijele na kinesku „Han“²⁶ unutrašnjost i periferne regije nastanjene velikim postotkom nekineskog stanovništva. Kineska unutrašnjost može se podijeliti na sjevernu, s pretežno mandarinskim, i južnu, s pretežno kantonskim dijalektom kineskog jezika. Prsten perifernih graničnih regija sastoji se od Yunnana, Tibeta, Xianjianga (dom muslimana Ujgura), Unutrašnje Mongolije i Mandžurije (Heilongjianga, Jilna i Liaoninga). To su regije koje su povijesno bile dio kineske država kada je Kina bila dovoljno snažna kao država, ali su se odvajale i težile neovisnosti kada je Kina bila slaba i prožeta raznim unutarnjim problemima. Danas su te regije politički integrirane u Kinu i u njima postoji veliki broj naselja Han Kineza koji su sustavno naseljavani na ta područja, što često dovodi do etničkih sukoba između doseljenika i domicilnih etničkih skupina. Unatoč tome, Han Kina danas može u potpunosti nadzirati cjelokupni teritorij, odnosno i unutrašnji i vanjski prsten (Sloan, 2017).

Slika 3. Administrativna podjela Kine na provincije

Izvor: ArcGis portal, <https://www.arcgis.com> (22.09.2018)

²⁶Ime „Han“ odnosi se na etničku zajednicu Kineza koja broji oko 1,3 milijarde pripadnika.

Slika 4. Orografska karta Kine

Izvor: Natural Earth portal, <http://www.naturalearthdata.com/>(22.09.2018.)

Kina je kontinentalno geografski izolirana puno više od bilo koje druge velike sile. Upravo te granične regije pružaju „tampon zonu“ odvajajući susjedne države od unutrašnje Kine. Zbog reljefnih prepreka, područje duž kineske granice nije lako prohodno, izuzev dijela na jugu s Vijetnamom i Mjanmarom. Granica prolazi duž brdovitog područja prekrivenog ustom vegetacijom, na kojem nisu izgrađene veće prometnice na granici s Laosom. Zatim se nastavlja na područje visoke planine Hkakabo Razi, Himalaje i drugih, u nastavku na granici s Mjanmarom, Indijom, Nepalom i Butanom, odnosno Pakistanom, Tadžikistanom, Kirgistanom i Kazahstanom. Granica s Kazahstanom je smještena na području nešto manje raščlanjenog reljefa, ali s velikom udaljenošću od unutrašnjeg prostora Kine. Situacija na sjevernoj granici drugačija je što se tiče reljefa (nizinski prostor), ali opet vrlo slična onoj na granici s Kazahstanom, s ogromnim udaljenostima prema Rusiji i Mongoliji, pustinjom Gobi i s vrlo malo izgrađenih prometnica prema unutrašnjosti. Naposljetku ostaje obala Tihog oceana s brojnim lukama kroz koje se obavljala trgovinska razmjena sve do danas. Osim japanske invazije tijekom Drugog svjetskog rata, Kina se nije susretala s prijetnjama s mora, ali isto tako nije nikad ni

pokušavala biti pomorskom silom, niti je ulagala u razvoj mornarice s obzirom na to da su najvažnije luke na Tihom oceanu kontinuirano bile pod kontrolom stranih sila do razdoblja poslije Drugog svjetskog rata. Brojčana veličina njezine populacije, uz sigurne granice (osobito ako kontrolira periferne regije) i relativno obilje resursa, omogućila je Kini da se razvije uz minimalan kontakt s ostatkom svijeta.

Tijekom maoističkog razdoblja, nakon Drugog svjetskog rata, Kina je postala izolirana država baveći se uglavnom unutarnjim problemima s indiferentnim stavom prema ostatku svijeta. Iako relativno miroljubiva (osim epizoda u Korejskom ratu), Kina je podvrgnuta periodičnom, samostalno generiranom unutarnjem kaosu u nastojanju da obeshrabri pobunjeničke regije (Tajvan, Tibet, Xinjiang) (Weiming, 1996). Godine 1978. vlast nad kineskom Komunističkom partijom i Narodnom Republikom Kinom preuzima Deng Xiaoping, poznat po revizionističkim i modernizacijskim idejama, te započinje niz ekonomskih reformi otvaranjem kineskog gospodarstva stranom kapitalu i stranim tržištima. Uz pomoć Partije definirao je programe za modernizaciju industrije, oružanih snaga, poljoprivrede, znanosti i tehnologije, ali bez popuštanja političkog stiska od strane Komunističke partije (Calvocoressi, 2001). Tijekom njegovog vodstva prihvaćeno je mišljenje da kineska ekonomija ne može rasti ako se ne okrene vanjskom tržištu, a ključ uspjeha je u reorganizaciji ekonomije od one koja se oslanja na poljoprivredu i tešku industriju do izvozno orijentirane. Da bi se tranzicija provela bez tenzija unutarsamog društva, ali i da bi se izbjegla mogućnost vanjskog kapitalističkog utjecaja i utjecaja stranih investitora na institucije, Xiaoping je ostao vjeran jačanju centralne vlasti, lojalne vojske i jake Komunističke partije.

Današnje kinesko vodstvo, s Xi Jinpingom na čelu, nastavlja generalni smjer kojeg su odredili Xiaoping i njegovi nasljednici, iako uvodi dodatne ekonomske reforme. Pokušava maknuti fokus s neodrživog ogromnog rasta ekonomije, kako bi se mogla izgraditi održiva ekonomija koja ne bi bila toliko ovisna o fluktuacijama na svjetskom tržištu, kao što je slučaj s današnjom isključivo izvozno-orijentiranom. Na 19. kongresu kineske Komunističke Partije izjavio je da nakon godina gospodarskog rasta bez presedana u svijetu, Kina mora početi rješavati svoje nejednakosti i strukturne neravnoteže te prihvatiti umjeren rast. Istaknuo je potrebu za proaktivnijom vanjskom diplomacijom, kako bi se Kina pokušala što više etablirati u svijetu (Xi Jinping, 2017). Međutim, velik rast kineskog gospodarstva imao je za posljedicu pomanjkanje velike količine energenata koji

bi uspješno pratili razvoj, kao i činjenicu da je trenutna domaća potražnja nadmašila domaću proizvodnju, rezultirajući povećanjem ovisnosti za uvozom nafte i plina. Tijekom '80-ih godina 20.stoljeća, kineska proizvodnja nafte je bila samodostatna, no 1993.godine prvi put bilježi negativnu bilancu te postaje uvoznik nafte, a 2010.godine postaje četvrti najveći uvoznik nafte u svijetu (Caceres i Ear, 2013). Kako bi što uspješnije neutralizirala energetske problematiku Kina danas proaktivno razvija strateške bilateralne odnose s ključnim proizvođačima energije i zemljama bogatim resursima.

4.1. Sukob u Južnokineskom moru

Potaknuta sve većom globalnom moći, utjecajem i željom za aktivnijim sudjelovanjem na geopolitičkoj sceni, Kina rješenje energetske problematike vidi u agresivnijoj ekspanziji prema Tihom oceanu, koji je u prošlosti bio nepoznanica za Kineze. Poveznica se može povući i s kineskom tradicijom gdje simbol kineske moći zmaj “*Long*” ne dolazi s kopna, već s oceana.²⁷

Kineska granica na moru postavljena je svega nekoliko desetaka nautičkih milja od Bruneja. Povijesno gledano, Kina je oduvijek smatrala Južnokinesko more svojim, ali je potaknuta suvremenom potrebom za energentima odlučila učvrstiti to stajalište. UN-ova Konvencija o pravima na moru (UNCLOS, 1982) daje Kini pravo na kontrolu teritorijalnih voda do 12 nautičkih milja od matičnog kopna i na 200 nautičkih milja ekskluzivne ekonomske zone unutar kojih se mogu regulirati ekonomske djelatnosti kao ribarenje i rudarenje. Na osnovi toga temelji se kinesko polaganje prava na cjelokupno Južnokinesko more.

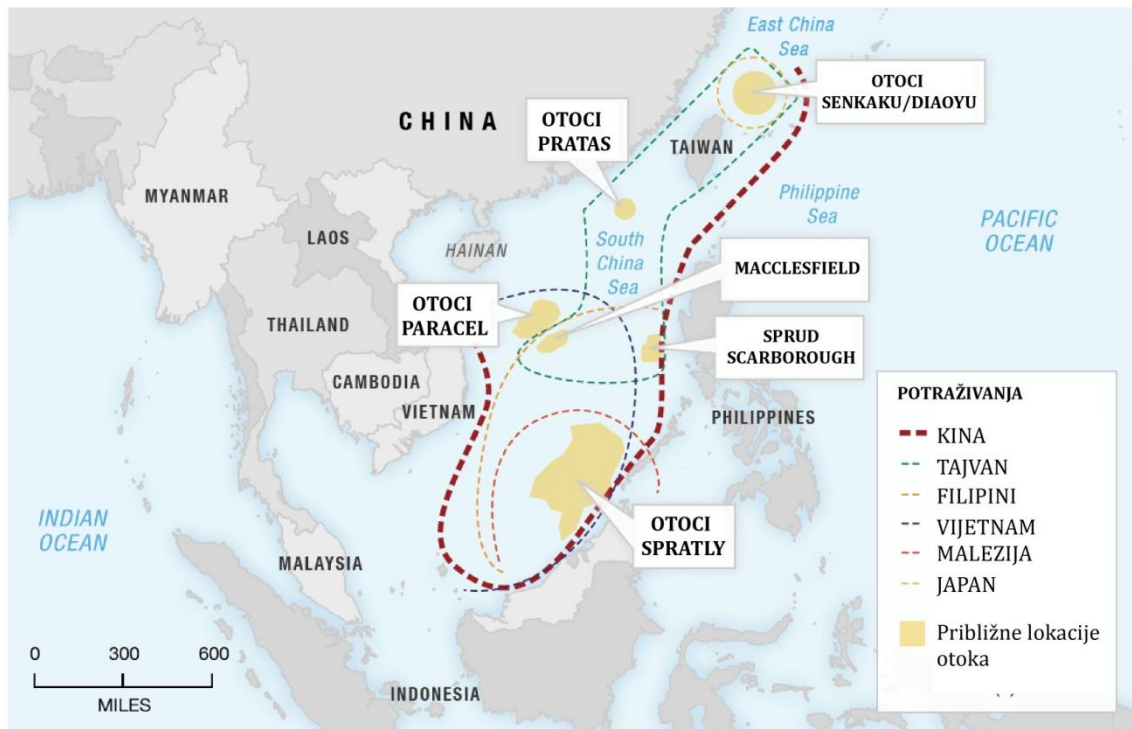
Središte su spora u Južnokineskom moru Spratlanski otoci, udaljeni više od 1000 kilometara od kineskog kopna. Protežu se na području od 410.000 km², gdje je najveći od otoka Itu Aba, a zatim Spartski otok, veličine 275x450 m. Do 1970-tih značaj otoka je većinom bio u njihovoj strateškoj poziciji na vrlo prometnom trgovinskom pravcu s više od 5 trilijuna dolara vrijednosti robe (Fensom, 2016), što se s vremenom mijenjalo kako su se proširivala saznanja o velikim nalazištima nafte i plina u otočnom području.

Danas se oko prava na otoke spori više zemalja²⁸. Sukob se vodi oko pravana istraživanja potencijalnih 11 bilijuna barela nafte i 190 trilijuna kubičnih metara prirodnog

²⁷Prema Encyclopaedia Britannica

²⁸Bruneji, Filipini, Indonezija, Kina, Malezija, Tajvan i Vijetnam

plina, što je iznos rezervi sličan iznosu cjelokupnih rezervi Meksika²⁹, i prava na plovidbu tim područjem. Uz sukobljene strane, SAD-a Japan, Indija, Francuska, UK i Australija također su suprotstavljeni Kini zbog već navedene trgovinske razmjene o kojoj ovisi i veliki dio ekonomije navedenih država.

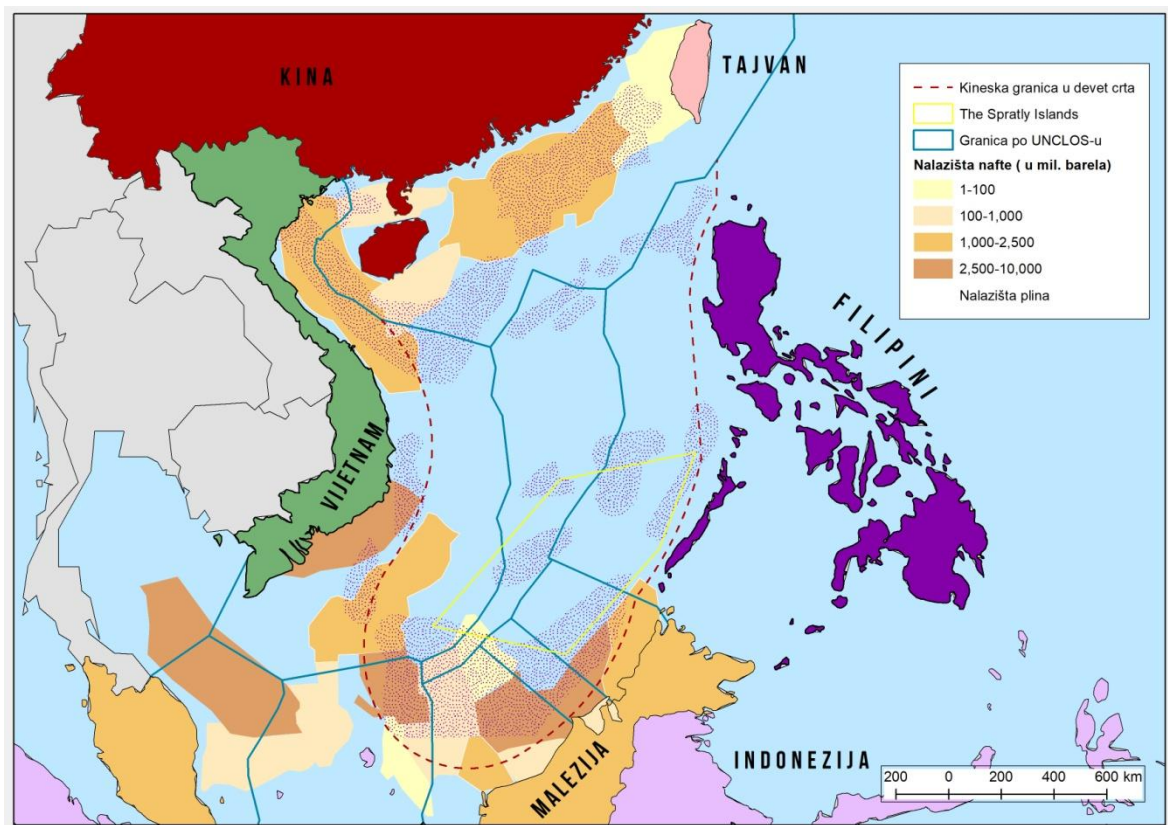

Slika 5. Karta područja Južnokineskog mora koje države svojataju

Izvor: National Public Radio , (28.07.2018.)

<https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2018/04/10/601075294/beijing-reportedly-installs-communications-jamming-equipment-in-south-china-sea>

²⁹Prema Agenciji za energetske informacije SAD-a (2018)

Slika 6. Kineska projekcija granice na moru i zalihe nafte u Južnokineskom moru

Izvor: <https://www.arcgis.com> (28.07.2018)

Dosadašnja situacija ide u korist Kine, koja gradnjom umjetnih otoka učvršćuje svoje pravo nad Južnokineskim morem. S pravnog aspekta kineska odluka o granici nema čvrste temelje s obzirom na odluku Stalnog suda za arbitražu u Hagu³⁰. Nakon što su Filipini podnijeli zahtjev za arbitražom, sud je presudio u filipinsku korist navodeći da „stijene koje nisu nastanjive i ne mogu neovisno održavati svoj ekonomski život ne mogu posjedovati pravo ekskluzivne ekonomske zone“ (Stavak 4.a, izvješće Stalnog arbitražnog suda). Uz dodatak mješovite političke, vojne i diplomatske snage zemalja koje su u opoziciji kineskoj dominaciji, Kina se nalazi u složenoj situaciji. Unatoč tome, Kina ne želi jasno definirati granicu, već se vodi načelom granice na “liniji od devet crta”³¹. Situaciju između Tajvana i Kine u sporu treba promatrati odvojeno, ali je bitan čimbenik u daljnjem razvoju situacije u Južnokineskom moru. Politika Tajvana u međunarodnoj politici i medijima nikad nije nazivana ekspanzionističkom kao u slučaju Kine, ali je važna

³⁰Odluka Stalnog arbitražnog suda (2016)

³¹eng. Nine-Dash Line, je definicija korištena od strane Republike Kine 1912.-1949. za granicu na moru, nasljedno tome i Tajvana i Narodne Republike Kine, za nejasno definiranu i lociranu demarkacijsku graničnu crtu u Južno-kineskom moru, koja je prikazana s devet isprekidanih crta.

činjenica da je Tajvan, kao i Kina, odbio odluku Stalnog suda za arbitražu u Hagu, što uvelike pomaže Kini u daljnjem inzistiranju na svojim zahtjevima. Tajvan je saveznik Zapada i za bilo kakve ozbiljnije prijetnje i strateške poteze na području Južnokineskog mora, saveznici bi prvo morali riješiti spor unutar svojih redova. Tajvan svojom politikom stvara političku tampon zonu, koja daje Kini veću političku slobodu. Situacija u kojoj Tajvan također ima teritorijalne probleme s Japanom, kao i postojanje sukoba međusobno suprotstavljenih vanjskih politika svih zemalja u sporu, jamče Kini da neće doći do stvaranja veće političke koalicije protiv nje. S trenutnom situacijom, Kina ne nailazi na veći otpor prihvaćanja njihove projekcije pomorske granice niti pokušaje obustave gradnje umjetnih otoka, osim redovnih pomorskih vježbi SAD-a i saveznika u neposrednom okruženju spornog područja.

4.2. Budući geopolitički smjer Kine

Neosporan je pokušaj Kine za povećanjem geopolitičkog utjecaja u svijetu koji je djelomično teritorijalno ekspanzionistički. Godine 2016. kinesko gospodarstvo i kompanije bile su na drugom mjestu, poslije onih iz SAD-a, u izravnim ulaganjima i pomoći drugim državama (UNCTAD, 2018). Prema Weissmanu (2015) Kina pokušava proširiti svoj utjecaj u zemljama u razvoju povećanjem svoje prisutnosti i utjecaja u Središnjoj i Južnoj Aziji, Latinskoj Americi i Africi putem niza novih projekata poput inicijative „Jedan pojas jedna cesta“³² s ciljem uspostavljanja prometnog koridora od Tihog oceana do Baltičkog mora i morskog koridora iz Kine prema Indiji, Africi i Mediteranu. Također stvaranjem Azijske infrastrukturne banke (AIIB) i Nove razvojne banke (NDB), stvara protutežu Svjetskoj banci na području Azije, odnosno protutežu Međunarodnom monetarnom fondu. Time stavlja Peking na čelo razvoja infrastrukturnih projekata u zemljama u razvoju. U isto vrijeme, zemlja je proširila vojnu nazočnost u inozemstvu, pridonoseći značajnom broju vojnika u mirovnim misijama UN-a te je osnovala svoju prvu prekomorsku bazu u Džibutiju, čime je počela testirati proaktivniju vanjsku politiku u Africi, ali i na Bliskom istoku, osobito u Siriji. Sada se Kina suočava s vanjskim pritiskom zbog agresivnog međunarodnog angažmana. Razlog takve agresivne vanjske politike se može iščitati u domaćem pritisku za usvajanjem deklarativne globalne uloge (kako bi osigurala manevarski prostor za svoje sve veće gospodarske interese), ali i pojavi međunarodnog

³²eng. One Belt One Road Initiative

pritiska na Kinu za preuzimanje veće odgovornosti za globalne poslove. Sukladno tome, na kongresu Komunističke partije iznesen je Jinpingov koncept Kine kao „globalnog lidera u smislu snage i utjecaja“ do 2050. godine, što je značilo kineski ulazak u geopolitičko nadmetanje.

Iz svega se može zaključiti da se kineski geopolitički interesi nisu mijenjali tijekom povijesti Kine. Cjelokupno unutarnje jedinstvo Kine je osigurano održavanjem unutarnje ujedinjenosti svih kineskih provincija (perifernih i centralnih). Danas tom konceptu najveći problem predstavljaju ekonomski izazovi moderne Kine. Njezini unutarnji i vanjski politički problemi proizlaze iz nerazmjera ekonomskog razvoja različitih regija. Dramatičan gospodarski razvoj imao je izrazite geografske posljedice. Od takvog razvoja najviše su koristi imale obalne regije zbog koncentracije trgovačkih luka, dok je većina unutrašnjosti³³ ostala puno manje razvijena. To također ostavlja Kinu ranjivom pred globalnim gospodarskim silama koje se ne mogu lako kontrolirati. Primjer je američko nametanje trošarina na preko 800 kineskih izvoznih proizvoda procijenjene vrijednosti \$50 milijardi dolara (Lawder, Blanchard, 2018). Deng Xiaoping prepoznao je takvu mogućnost, kao i Xi Jinping, pa stoga politiku zemlje nisu liberalizirali, ne dopustivši strani utjecaj, naglašavajući potrebu za što većom kontrolom cjelokupnog državnog aparata.

³³S otprilike 700 milijuna stanovnika

5. Turska - „meka sila“ ili neo-otomanskiimperij

Kolapsom Otomanskog Carstva 1918. godine, nastaje u srcu Anatolijena nacionalna država Turska Republika. Odabravši „zapadni put“ kao budućnost nove nacionalne države, tadašnje su turske političke elite pokušale reorganizirati državu kroz društveno-političke i strukturne reforme. Međutim prema Lundgrenu (2007), zamjena multinacionalnog i multietničkog carstva teritorijalnom nacionalnom državom nije bila lagana zadaća te je taj napor još uvijek kontinuirani i otvoreni projekt. Izgradnja nacionalne države zahtijevala je stvaranje nacije, a temelji su postavljeni u stvaranju "turkstva"³⁴ koje se temeljilo na teritorijalnom principu, a ne na etničkoj pripadnosti. U skladu s tim, svi koji žive unutar granica Turske Republike bili su Turci, a granice postaju ključne ne samo za ograničavanje teritorija nego i za definiranje nacije (Taşpınar, 2008).

S ciljem postizanja ideala "sekularne zapadne nacije", poduzete su mnoge reforme eliminiranja religije iz javne i političke sfere, odnosno paradigme ne miješanja države u religijska pitanja,. Otomanski sultanat je ukinut, dok su kalifat, arapsko pisma, islamsko obrazovanje i sufi bratstva potpuno izbačena. Međutim, moderna Turska nije bila ni sjena iznimno snažnog geopolitičkog igrača kao što je bilo Otomansko Carstvo, već se odlučila na izolaciju u pogledu agresivne teritorijalne ekspanzije, vrlo vjerojatno zbog činjenice da i nisu postojale nikakve vanjsko-političke opcije s obzirom na velike sile u okružju. Otomansko Carstvo bilo je uspješno jer je uspjelo iskoristiti svoj geografski položaj za ekonomski napredak. Pozicija između Europe i Azije, odnosno tjesnaci Bospor i Dardaneli bili su globalni trgovinski adut gotovo 300 godina. Nakon Drugog svjetskog rata SSSR se našao na samim granicama Turske pa se jedini logičan put nazirao u savezništvu sa Zapadom, gdje se tijekom Hladnog rata, kao i 1990-ih godina, Turska svojom vanjskom politikom i orijentacijom jasno pozicionirala kao NATO-ov partner, s jakom vojnom elitom, na bedemu nestabilnog, ali strateški iznimno važnog dijela svijeta (Zalewski, 2008). Upravo u takvom sustavu upravljanja, kojeg je Atatürk osmislio za suvremenu Tursku, ona je napredovala ulažući u industrijski razvoj i tehnološki napredak, potičući obrazovanje i razvoj infrastrukturnih projekata i time postajući jakim Euroazijskim industrijskim središtem.

³⁴eng. *turkishness*

Turska pasivnost tijekom 20. i početkom 21. stoljeća rezultat je transformiranja političke podjele regije³⁵ u onu koja je ograničavala ikakve turske mogućnosti ili čak kontakt s njezinim susjedima³⁶. Međutim, uzdizanjem Stranke prava i razvoja³⁷ i premijera, odnosno kasnije i predsjednika, Recepta Tayyipa Erdoğan i tadašnjeg ministra vanjskih poslova Ahmeta Davutoğlua kao dva ključna aktera turske politike sredinom prvog desetljeća 21. stoljeća, promišljanje o geopolitičkom pravcu nekad snažnog carstva bitno se promijenilo. Iako u početku provodeći proeuropsku i prozapadnu politiku, tijekom posljednjih 10 godina Erdogan i AKP značajno su se distancirali od prvotne reformističke agende s programom približavanja europskim integracijama i vrijednostima. Erdogan je kritiziran zbog sve većeg autoritarizma, islamizacije kao i zbog bitnih promjena u Ustavu Turske s vrlo jasnim ciljem daljnje koncentracije političke vlasti u predsjednikovim rukama (The Guardian, 2017). Korijeni AKP-a uvijek su bili u ruralnim područjima Turske među socijalno konzervativnim biračima koji nikada nisu u potpunosti prihvatili Ataturovu viziju potpuno sekularne Turske. Činjenica da islamističke političke teme dobro odjekuju na tim područjima, značilo je da je ideja Ankare za novom ulogom Turske također dobro odjeknula na domaćoj političkoj sceni. Glavnog je jamca turskog sekularizma uvijek predstavljala vojska pa se, počevši od 2007. godine, Erdogan počeo sve više sukobljavati s njezinim vrhom. Visoke časnike, za koje je vjerovao da će stajati na putu političke islamističke Turske, je sustavno micao s dužnosti. Pokušaj državnog udara vojske protiv vlade iskoristio je za isključivanje gotovo 150.000 vladinih i vojnih dužnosnika iz javne i profesionalne sfere. Također je zatvorio više od 50 medija i otpustio gotovo 2.000 novinara koje je vlada optužila za širenje lažnih vijesti i vrijeđanje turskog predsjednika (Pamuk i Gurses, 2017).

Na vanjsko-političkom polju, Erdogan, AKP i novi glavni kreator nove vanjske politike Turske, Ahmet Davutoğlu, definirali su novu ulogu Turske – koja bi prihvatila svoju otomansku i islamsku baštinu, a ne je odbacivala na način kao što su kemalisti³⁸ činili. Ahmet Davutoğlu je bio glavni savjetnik za vanjsku politiku premijera Recepta Tayyipa Erdoğan prije nego što je imenovan za ministra vanjskih poslova u svibnju 2009. godine i predsjednikom vlade 2014. godine. Njegov „Koncept strateške dubine

³⁵Prisutnost SSSR-a na Kavkazu i NATO-a na dijelu jugoistočne Europe

³⁶Iznimke su turska invazija Cipra 1974. g. te potiskivanje Kurda u Irak tijekom Zaljevskog rata (Calvocoressi, 2003).

³⁷tur. *Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)*

³⁸Po Mustafi Kemalu Atatürku, utemeljitelju moderne Republike Turske

"(Davutoğlu, 2001) zapravo je korišten kao sinonim za vanjsku politiku AKP-a i Turske. Diskurs u kojem je bilo predviđeno da će Turska, ekonomski i politički, uspostaviti povratak regiji u ulozi zaštitnika prava muslimana i svih onih koje dijele otomansku povijest je za mnoge viđen kao neo-otomanska ideologija (Ruma, 2001)³⁹, osobito ako se provodi pod pokroviteljstvom državnika poput Erdogana. Davutoğlu stvara nove definicije pojmova političke kulturne sfere i granica, te ih uzima kao sveobuhvatni element, blizak otomanskoj kulturi i naslijeđu, a ne kao element podjele, kao što se uglavnom interpretira u današnjoj Europi. Prema njemu umjetno stvorene granice Bliskog istoka, Azije i MENA⁴⁰ regije, ponovno treba razmotriti, ali ovog puta uzimajući u obzir novu perspektivu fizičko-geografskih i kulturoloških elemenata. „*Turska treba napustiti tradicionalnu ulogu periferne države, a usvojiti aktivniju, konstruktivniju ulogu u stvaranju reda, stabilnosti i sigurnosti, ne samo za sebe, već i za susjednu regije*“ (Davutoğlu, 2008, 79). Međutim, iako neki iz njegovog Koncepta jasno iščitavaju neo-otomanizam, drugi, uglavnom turski znanstvenici smatraju to pokušajem učvršćivanja Turske kao „meke sile“⁴¹. Turska, države Jugoistočne Europe i bliskoistočne zemlje dijele povijesno naslijeđe 400 godišnje otomanske vladavine. Unatoč različitim razvojnim putovima i iskustvima u novijoj prošlosti, na tragu povijesne povezanosti, Turska kao „meka sila“ pokušava utjecati na taj prostor šireći svoje viđenje demokracije, otomansku kulturu te vanjsko-političke i gospodarske veze (Šenol, 2010).

S obzirom na to da se geopolitička situacija i odnos snaga koje je stvorilo zastoje u turskoj interakciji sa susjedima promijenila na kraju Hladnog rata, a poglavito nakon „Arapskog proljeća“⁴², uz novu vanjskopolitičku paradigmu, Turska sada može utjecati na svoje susjede i, možda još važnije, ti susjedi mogu koristiti Turski utjecaj i vanjskopolitičku aktivnost.

⁴⁰Regija Bliskog istoka i Sjeverne Afrike; eng. Middle East North Africa

⁴¹Za razliku od prisilne prirode „čvrste“ sile, mekasila opisuje uporabu pozitivne privlačnosti i uvjeravanja kako bi se postigli ciljevi vanjske politike.

⁴²Arapsko proljeće je skup velikog broja prosvjeda koji su se odvijali na području Sjeverne Afrike i Bliskog istoka na početku drugog desetljeća 21. stoljeća

5.1. Regije potencijalnog turskog utjecaja

Kavkaz, Bliski istok i Jugoistočna Europa, kao tri glavne regije nekadašnjeg otomanskog utjecaja, su i danas u fokusu Turske.

Kavkaz danas nastanjuju Gruzijci, Armenci, Azeri, ali i Rusi i Perzijanci, koji su se tijekom povijesti međusobno sukobljavali. Na Kavkazu postoje i deseci manjih etničkih skupina, od kojih su mnoge ograničene na male planinske kotline, s Čečenima kao najpoznatijim predstavnicima. Reljef Kavkaza izrazito je raščlanjen, planine su visoke i strme, a mogućnosti za ekonomskim razvojem temeljem takve reljefne strukture vrlo male. Kavkaz nije ekonomski valoriziran na način kao druge dvijeregije potencijalnog turskog utjecaja. Umjesto toga, Kavkaz je blizu euroazijske stepe zbog koje je bio poprište brojnih osvajačkih pohoda, što je u konačnici ostavilo izuzetno kompliciranu geopolitičku situaciju. Turska se ovoj regiji okrenula nakon raspada SSSR-a, najviše zbog činjenice da je u Azerbajdžanu imala prirodnog saveznika⁴³ koji je bio voljan blisko surađivati i širiti turski utjecaj. Danas, uz gospodarsku i kulturološku suradnju, borba protiv raznih separatističkih pokreta diljem Južnog Kavkaza i Anatolije pružaju daljnji poticaj k bližoj regionalnoj sigurnosnoj suradnji između ove dvije zemlje. Sve češće im se u tome pridružuje i Gruzija. Turski dugoročni naponi na suzbijanju kurdskih militanata⁴⁴ u istočnim pokrajinama, nesigurnost koja proizlazi iz vojnih sukoba oko Karabakh regije, kao i ruska okupacija gruzijskih separatističkih teritorija Južne Osetije i Abhazije potaknuli su ove tri zemlje da razvijaju bliže odnose. Danas je jedan od najvažnijih rezultata takve suradnje željeznička veza Baku-Tbilisi-Kars, dužine 826 kilometara, (treća takva trilateralna veza nakon naftovoda Baku-Tbilisi-Ceyhan i plinovoda Baku-Tbilisi-Erzurum) koji izravno povezuje tri zemlje, stvarajući njihovu verziju „Put svile“ (Bagirova, 2017). Željeznica omogućuje Turskoj izlazak na Kaspijsko jezero i prilaz Središnjoj Aziji preko azerbajdžanskih i gruzijskih područja. Turska zauzvrat nudi regionalnu političku podršku za mirno rješavanje prisutnih dugotrajnih sukoba u regiji.

Na području Bliskog istoka puno je etničkih skupina s različitim sukobljenim interesima. Za razliku od Balkana, Bliski istok nema jasne gospodarske žile kucavice (ako se izuzme jedina neislamska država Izrael) niti reljefne prepreke koje izoliraju bilo koji dio regije. Planine nisu dovoljno visoke, a Eufrat pruža široki koridor dovoljan da akteri iz povijesnih regija Mezopotamije i Perzije mogu sudjelovati u geopolitičkom nadmetanju. Za razliku od Jugoistočne Europe, kojom dominira utjecaj NATO-a, ili Kavkaza, Bliski istok nema

⁴³Turkijski narod

⁴⁴Poglavito Kurdistsanske radničke stranke - PKK

nadmoćnu silu koja će kontrolirati prostor. Iranu nedostaje sposobnosti projiciranja moći izvan svog neposrednog susjedstva. Libanon, Sirija i Egipat su oslabljene države s velikim unutarnjim problemima, Izrael nema interesa za širenje teritorija, a Jordan ima sve veći problem s iračkim i sirijskim izbjeglicama (Schmoll,2015). Kao što je već navedeno, do dolaska AKP-a na vlast, turska vanjska politika uglavnom je bila pasivna, pa tako i prema ovoj regiji, iako na ovom području živi znatan broj kurdske stanovništva kao i različitih islamističkih skupina u rasponu od radikala do umjerenih (Şenol, 2010). Danas, nakon rata u Siriji, gotovo cjelokupni pojas tursko-sirijske granice kontroliraju sirijski Kurdi⁴⁵. Turska smatra ovu kurdsku političku frakciju, kao i sve ostale političko-vojne kurdske zajednice, terorističkom organizacijom, dok ih SAD i Europska unija vide kao ključnog saveznika u borbi protiv tzv. Islamske države. Kada su se Kurdi spremali osvojiti i zadnji dio pograničnog područja, Turska je sa svojim pobunjeničkim saveznicima u Siriji pokrenula vojnu operaciju kojom se spriječio taj potez, primijenivši u praksi doktrinu „Strateške dubine“ (Arango, 2016). Ovim potezom Erdogan je zadobio naklonost Rusije koja nije imala ništa protiv odbacivanja čvrstih američkih saveznika dalje od njihovih baza u Siriji. U Jugoistočnoj Europi donekle se preslikava situacija s Kavkaza, osobito što se tiče složene etničke strukture naroda. Raščlanjenost reljefa nije dopuštala prevlast niti jedne od desetak etničkih skupina na ovom prostoru, a međusobni odnosi prema državama i organizacijama izvan prostora izrazito su složeni. Otomansko carstvo dugo je vladalo gotovo cjelokupnim prostorom pa su povijesne konotacije prema Turskoj uglavnom negativne, osim u Bosni i Hercegovini i Albaniji. Danas su države na cjelokupnom područje Jugoistočne Europe ili članice EU-a i NATO-a, kandidatkinje pristupnice ili neka vrsta protektorata, što snažno ograničava sposobnost Turske da jače utječe na nekad vlastiti teritorij.

⁴⁵Kurdska Stranka Demokratske Unije

Slika 7. Kružnice turskog koncepta unutarregionalne ravnoteže na prostoru Jugoistočne Europe (uključujući Grčku i Tursku)

Izvor: Temeljem podataka iz knjige *Strateška dubina* (Davutoğlu, 2001)

Ahmet Davutoğlu je u svojoj knjizi *Strateška dubina* (2001.) elemente utjecaja kroz vanjsku politiku, u ovom području, definirao kroz pet glavnih operativnih i metodoloških načela: prvo, putem „povijesnog nasljeđa na Balkanu“ jasno se referirajući na otomansku tradiciju Bošnjaka i Albanaca. „Međuregionalnom zavisnošću“ predstavlja Tursku kao „balkansku“ državu koja je ujedno kavkaska, istočnomediteranska i bliskoistočna, a povećavajući sferu utjecaja stvara stratejsku prednost. Treće načelo čine uspostavljeni odnosi Turske s državama koje čine „unutarregionalnu ravnotežu“ putem formiranog sustava kružnica (ibid.) u kojoj je Kosovo centralna država. Prvu kružnicu formiraju Kosovo, Albanija i Makedonija. Prema njemu, zbog raširenosti albanskog etničkog kontingenta, na tom se području javlja tendencija značajne napetosti⁴⁶. Druga kružnica je prostorno veća i čine ju Grčka, Srbija (i Crna Gora), Bugarska, Turska i Bosna i Hercegovina, odnosno sve zemlje na koje bi širenje krize moglo izravno utjecati i koje su sposobne za izravnu intervenciju. Treća kružnica obuhvaća zemlje koje su sposobne

⁴⁶Osim složene situacije između Srba i Kosovara etničke napetosti u regiji lako su se prelijevale i preko granice Kosova i Makedonija 2001. godine.

utjecati na druge dvije manje kružnice, a uključuje: Hrvatsku (sposobnu intervenirati u Bosni), Mađarsku (sposobnu intervenirati u Vojvodini) i Rumunjsku koja "*zbog svoje geografske lokacije može utjecati na ravnotežu u svim tim odnosima*" (ibid, 319). U skladu s navedenim, Turska treba razviti svoju diplomaciju, ali i jačati albanski element u prvom prstenu (Kosovo, Makedonija i Albanija). Prvenstveno putem ekonomske i druge pomoći. Davutoğlu navodi primjer Turskog neuspjeha financijske pomoći Albaniji tijekom bankarske krize, koja je dovela do pomoći Grčke. Time je Grčka povećala svoj utjecaj u regiji. Načelom „općeregionalne politike“ Turska bi se trebala što aktivnije uključiti u postojeće regionalne inicijative i poticati stvaranje novih kako bi se razvila kulturna, obrazovna i gospodarska suradnja, što dovodi do jačanja utjecaja. Zadnja se točka bavi korištenjem „globalnih strategijskih instrumenata u politici prema Balkanu“, odnosno upotrebe turskog članstva i utjecaja u Organizaciji islamske konferencije, kako bi se očuvao islamsko-otomanski identitet u regiji te članstva u NATO-u kako bi se Turska sve više vezala za Jugoistočnu Europu, a ne Bliski istok. Pri tome bi Turska dobila određenu količinu utjecaja i moći s obzirom na njezinu bliskost s Bošnjacima i Albancima. Takva bliskost ima utjecaj na poteze Sjedinjenih Američkih Država čija je politika već neko vrijeme naklonjena Bošnjacima i Albancima⁴⁷. Novi vanjsko-politički pristup Turske u kojem se sve više udaljava od NATO-a ostavlja samo mogućnost utjecaja putem islamsko-otomanskog identiteta.

Ako se u obzir uzme isključivo zamisao širenja utjecaja i „neootomanizma“ Ahmeta Davutoğlua, to je projekcija Turske kao „meke sile“. No s prisustvom autokratskog vladara poput predsjednika Erdogana, ova vanjsko politička doktrina sve je više agresivnija u dostizanju geopolitičkih interesa. Doktrina da će Turska uskrsnuti svoju imperijalnu moć u svim geopolitičkim smjerovima, s Erdoganom sve više postaje i vjerski koncept s izraženom islamizacijom društva (Butler, 2018). Potvrda autokratskog vladanja može se iščitati i u ostavci Davutoğlua sredinom 2016. godine, koji je do tada smatran najbližim Erdoganovim suradnikom. Moguće da je postao prijatnija kao potencijalan izbor za novog vođu Turske (Djavadi, 2016).

Pravi razlog u naglom preokretu od sekularne ostavštine Ataturka prema islamizaciji društva i pokušaju definiranja Turske kao promotora islamskih interesa i vođe islamskog svijeta nije jasno vidljiv. Uz sve navedeno, vjerojatno ima osnovu i u odbijanju EU-a da

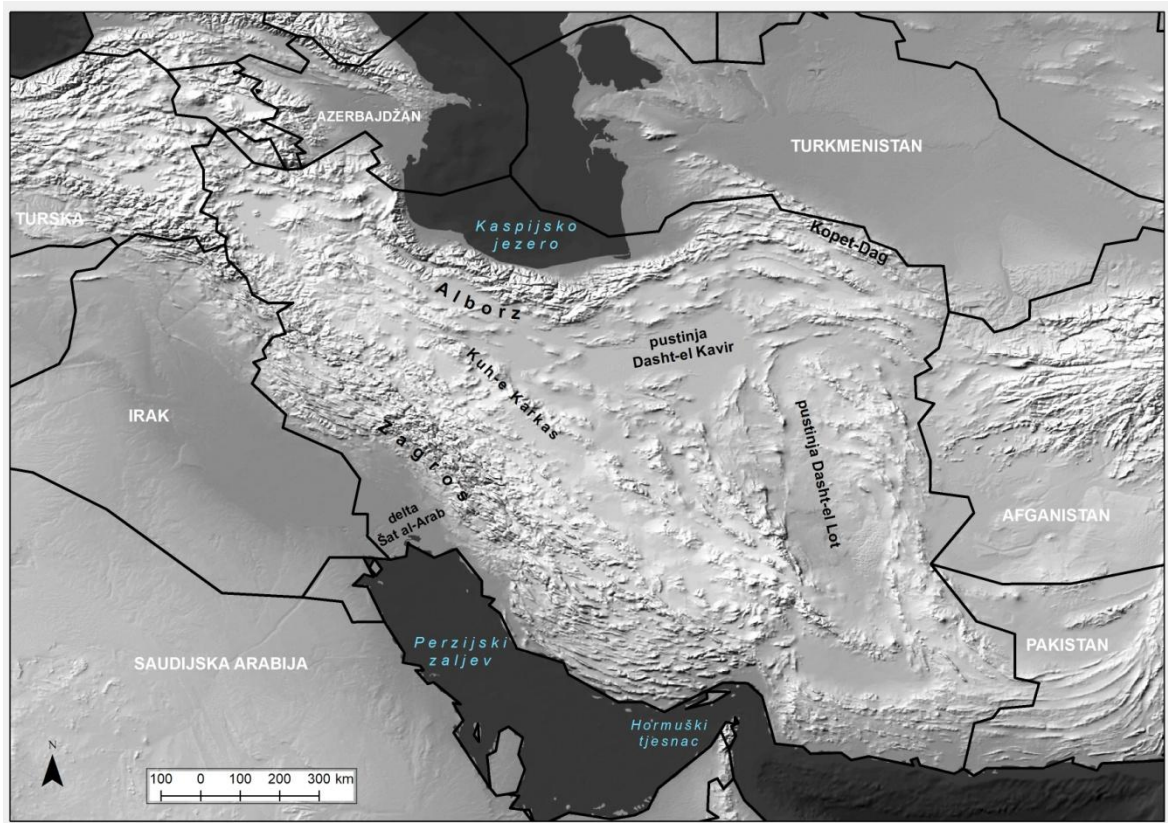
⁴⁷Prvenstveno zbog odnosa sa Saudijskom Arabijom, Pakistanom i drugim islamskim državama

završi pregovore s Turskom, prvo od strane desničarskih a kasnije i velike većine ostalih europskih stranaka (Kanter, 2016). Islamizacija ima velik utjecaj na način Erdoganovog vladanja i upornog pokušavanja ustoličenja predsjedničke funkcije kao vrhovne u zemlji. Prekid sekularizacije je vrlo dobro iskoristio u dostizanju svojih osobnih političkih ambicija i ciljeva. Jednako je nejasno što će biti posljedice te politike. Hoće li Turska nastaviti s ispunjavanjem obveza prema NATO-a čiji je još uvijek član, iako se tako trenutno ne ponaša? Može se zaključiti da po pitanju vanjske politike, što je osobito vidljivo na primjeru Bliskog istoka, Turska više ne prati vanjsku politiku Zapada. Samostalno sudjeluje u političkom diskursu i ima sve veći utjecaj na Bliski istok, ali i sve bivše otomanske sfere utjecaja, kao nezavisan igrač.

6. Islamska Republika Iran

Kako bi se shvatio ključni geopolitički interes Irana bitno je sagledati geografski aspekt prostora u kojem se nalazi. S gotovo 80 milijuna stanovnika⁴⁸ i površinom od gotovo 1,7 milijuna km², Iran spada u jednu od dvadeset najmnogoljudnijih i najprostranijih država na svijetu. To mu je prednost jer je i površinom i brojem stanovnika veći od susjednih država. Međutim, za geopolitiku možda važnija od toga, jest raščlanjenost reljefa. Iranom se protežu brojne planine, koje tvore granice, okružuju gradove i čine povijesno obitavalište raznih naroda koji žive u Iranu. Najvažniji planinski lanac je Zagros, južni produžetak Kavkaza. Proteže se od sjeverozapadnog graničnog područja s Turskom, prateći iransku obalu perzijskog zaljeva, omeđujući Iransku visoravan sa zapadne i jugozapadne strane i završavajući na Hormuškom tjesnacu. Na zapadu Iran graniči s dvije države, Turskom i Irakom. Granica s Turskom proteže se u dužini od 240 km, gdje Zagros predstavlja prirodnu barijeru koja ima planinska obilježja s obje strane. Granica s Irakom se proteže južno od Turske, gdje se planine na iračkoj strani granice počinju snižavati sve dok se potpuno ne pretvore u naplavnu ravnicu Tigrisa i Eufrata. To je povijesna granica između Perzije i Mezopotamije. Južno od ravnice nalaze se močvarna područja glavnih tokova Eufrata i Tigrisa koja, s obzirom na močvarnu prirodu tla, nisu lako prohodno područje za kretanje sa zapada. Duž Kaspijskog jezera proteže se planinski lanac Alborz, koji povezuje lanac Kavkaz-Zagros i afganistanske planine koje završavaju Hindukušom. Alborz se proteže duž južne obale Kaspijskog jezera do afganistanske granice, čime omeđuje pustinju Karakum u Turkmenistanu. Duž granice na istoku s Afganistanom i Pakistanom pojavljuju se planine nižih nadmorskih visina čineći planinski sustav koji se proteže gotovo do Arapskog mora. Na jugu Iran ima obalnu crtu od 1300 kilometara duž Perzijskog i Omanskog zaljeva. Unutar tih prirodnih barijera, u središnjem Iranu, nalaze se dvije slane pustinjske visoravni koje su gotovo nenastanjene. Dasht-e Kavira, koja se proteže od grada Qom na sjeverozapadu pa do afganistanske granice i Dasht-e Luta koja se proteže južno do Balučistana. „Činjenica da je i geografski omeđen i reljefno zaštićen je definirala iransku veliku strategiju od drevnih perzijskih carstva do suvremenog Irana. Državu je zbog planina i pustinja bilo gotovo nemoguće osvojiti a zatim držati pod kontrolom“ (Avdaliani, 2017).

⁴⁸Statistički Centar (2016)

Slika 8. Orografska karta Irana

Izvor: Natural Earth portal, <http://www.naturalearthdata.com/> (22.09.2018.)

Većina svjetskih planinskih regija sadrži veliki broj nacionalnih i etničkih skupina koje zadržavaju vlastita obilježja odupirući se asimilaciji ili nestajanju. Iran je potpuno muslimanska država⁴⁹, s populacijom od otprilike 60% etnički perzijskog stanovništva. No takva reljefna struktura je pogodovala podjeli Irana na veliki broj etničkih skupina⁵⁰, kao i na većinski dominantne šijitske muslimana i manjinsku grupu sunita. Prema Calvocoressiju (2003, 430) „Iran je jedinstveno uporište islamske šijitske sekte, čija dogma oštro odstupa od sunitske ortodoksije – jedinstveno zato što su šijiti, premda su u većini u Bahreinu, Iraku i možda Omanu, posvuda osim u Iranu pod vlašću sunitskih dinastija ili vladajućih slojeva.“ Na temelju ovakve etnoreligijske situacije, svaka strana sila koja je želi utjecati na Iran može pokušati stvoriti saveznike unutar same države, kako bi umanjila moć i legitimitet središnje vlade. To je i bila situacija tijekom prošlosti. Stoga, iako su bili zaštićeni reljefom, Iranci su ipak na sve načine pokušavali spriječiti bilo kakvu stranu prisutnost na širokom području oko iranske visoravni. Svaki strani utjecaj koji bi

⁴⁹99,6% muslimana po popisu stanovništva iz 2016.

⁵⁰Perzijanci, Azeri, Kurdi, Luri, Turkmeni, Arapi ...

prodru do središta Irana bio bi istovjetan strateškim slabljenjem iranske države. To objašnjava zašto je danas Iran politički uključen u Irak, južni Kavkaz, srednju Aziju, Afganistan, Siriju pa čak i Jemen. Američka prisutnost u Iraku i Afganistanu, Rusi u središnjoj Aziji i potencijalna nazočnost EU-a i NATO-a u južnom Kavkazu najgori su scenariji koje je Iran uvijek nastojao izbjeći (Avdaliani, 2017). Za mnoge države je važna veza između etničkih skupina, dok je za Iran ključno održavanje ravnoteže i mira između njih. Iran jednostavno nema prostora za povlačenje iz svojih sadašnjih granica, a nestabilnosti mogu potkopati cijelu sigurnosnu strukturu. Upravo zato, bilo koja iranska vlast kao svoj primarni strateški interes ima zadržavanje i obranu unutarnjeg integriteta zemlje od raznih separatističkih skupina. To ostvaruje putem visoko centralizirane vlade sa snažnim sigurnosnim aparatom, uz neutraliziranje bilo kakvog vanjskog utjecaja na unutrašnji prostor države.

Potvrda razvoja takve nestabilnosti se i dogodila tijekom druge polovice 20. stoljeća. U razdoblju tijekom Drugog svjetskog rata, nakon kolaboracije s nacističkom Njemačkom, kratka britansko-ruska intervencija u Iranu svrgnula je šaha Rezu Pahlavija i postavila njegovog sina Muhmada Rezu Pahlavija na prijestolje. Godine 1951. na mjestu premijera iranske vlade našao se Muhammad Mossadeq, no ipak se zbog nacionalizacije Anglo-perzijske naftne kompanije i vrlo izdašnih iranskih naftnih polja nije dugo zadržao na vlasti. U orkestriranom državnom udaru od strane američkih i britanskih tajnih službi bio je svrgnut, dok je šah Pahlavi preuzeo i nominalnu vlast. Pahlavijeva sekularna vladavina potrajala je do 1979. godine kada je Iranskom revolucijom pod vodstvom ajatolaha⁵¹ Homeinija nastala teokracija pod nazivom Islamska Republika Iran. Islamska Republika je bila odgovor na Pahlavijevu radikalnu modernizaciju Irana, žestoke progone političkih neistomišljenika i suradnju s Amerikancima i Britancima (Brakus, 2016). Godina 1980. još je jedna od bitnih za oblikovanje geopolitičkog usmjerenja Irana u budućnosti. „1980. Irak je napao Iran. Rat su izazvali razni uzroci, kao što su: slabost Irana poslije pada šaha, zbog čega je Irak došao u napast da se obračuna s Iranom; Husseinova duboka antipatija prema ajatolahu Homeiniju, kojeg je smatrao vjerskim luđakom; nelagoda zbog posljedica Homeinijevog šijitskog fanatizma i intriga među iračkim šijitima, zapostavljene većine koja je izazvala velike neredne potkraj 1979; napokon vječno pitanje Kurda, značajne manjine u Iraku (18%), koja je svojatala nezgodna prava u naftonosnom području Kirkuka i, što je bilo još nezgodnije, bila sklona iranskim manipulacijama protiv Iraka.“ (Calvocoressi,

⁵¹Šijitski vjerski vođa

2002, 441). Nakon osam godina rata rat je okončan uz nekoliko stotina tisuća žrtava i bez jasnog pobjednika. Time je potvrđena činjenica da planinski lanci Zagrosa predstavljaju preveliku prepreku za bilo koju vrstu kopnenog napada prema Iranu, ali i prepreku za logističku opskrbu protunapada u smjeru Mezopotamije.

Uzevši u obzir sve navedene činjenice, Barzegar i Divsallar (2017) smatraju da u Iranu postoje tri glavne sfere u kojima se nacionalna resursi pretvaraju u resurse vanjske politike. To su društveni i kulturološki resursi, gdje su srednja klasa, šijitski klerici i milicije pod nazivom „Basij“ tri najutjecajnije društvene grupe. Prva grupa sa sve većom populacijom potiče vanjsku politiku da postane umjerenija i racionalnija. Drugi resurs je ekonomija u razvoju, čiji razvoj ima duboki utjecaj na iransku vanjskopolitičku orijentaciju. Zbog ukidanja međunarodnih sankcija 2015. godine, nametnutih zbog razvoja iranskog nuklearnog programa, veće proizvodnje i izvoza nafte, smanjenja troškova za trgovinske i financijske transakcije te mogućnosti pristupa imovini u inozemstvu, iranski BDP je imao projektirani stabilan rast (Mojarrad, 2015). U svakom slučaju, dolaskom Donalda Trumpa na mjesto predsjednika SAD-a politički se diskurs promijenio pa će novonastalu situaciju i vraćanje sankcija s američke strane biti potrebno uzeti u obzir u budućim prognozama (Ministarstvo financija SAD-a, 2018). Treći resurs je integracija vojne moći u vanjsku politiku, s obzirom na toda *„nekonvencionalnom i prinudnom strategijom, iranska vojna moć kombinira geografiju s visokoobrazovanim borcima i asimetričnim tehnologijama kako bi stvorila sposobnost preživljavanja prvog udara, potencijalno odvrćući tehnološki superiorne protivnike.“* (Barzegar i Divsallar, 2017, 41). Upravo ovaj treći resurs, danas projicira najviše geopolitičkog utjecaja, ali za sada samo u neposrednom okružju. Budući da je Iran još uvijek ekonomski zemlja u razvoju, vojna moć kao element vanjske politike se koristi sa što je moguće manjim financijskim sredstvima. Iranske sigurnosne službe su kao idealan model izabrale hibridno ratovanje, gdje mreža stranih boraca, vojnih savjetnika i raznih pobunjeničkih skupina djeluju (ratuju) promičući iranske geopolitičke interese. Sve pod mentorstvom i savjetništvom Iranske revolucionarne garde, u svrhu „širenja revolucije“ šijitima diljem regije⁵². Kao i Turska, Iran je pokušao što više iskoristiti „Arapsko proljeće“ s obzirom na tada vrlo izražene podjele i sukobe među sunitским arapskim zemljama. Posljedice se istog, osobito zbog rata u Siriji, osjećaju i danas. Dolazak ISIL-a na područje Bliskog istoka također je dobro

⁵²npr. Hezbollahu u Libanonu, Houthima u Jemenu, Palestincima, šijitima u Iraku i Bahreinu, raznim milicijama u Siriji

iskorišten, jer su šijitske snage zauzele prostor i koridore boreći se protiv ISIL-a, otvarajući mogućnosti iranskog utjecaja preko Iraka kroz Siriju sve do Mediteranskog mora, time pojačavajući politički i ekonomski utjecaj na obje zemlje. Trenutno je Iran najutjecajniiji akter u Iraku sa značajnim snagama, što bi moglo imati utjecaja na rješavanje dugoročnog iranskog problema ako dođe do diobe i transformacije Iraka (Nada, 2018). U tom slučaju bi se Iran teritorijalno osigurao (teorija o jedinom mogućem smjeru napada iz Mezopotamije), kao i što bi vjerojatno pokušao preuzeti kontrolu nad naftom bogatim regijama i delti Šat al-Arab (koja je bila jedan od povoda Iransko-iračkog rata). Iran ima određenu kontrolu i nad najsnažnijom vojnom silom u Libanonu te određene vojne kapacitete u Siriji i Jemenu. Iz svega se može zaključiti da vojnim resursom u svrhu vanjske politike Iran projicira veliki utjecaj, s mogućnošću za povećanje sukladno budućim promjenama u geopolitičkom poretku Bliskog istoka.

Geopolitički imperativi rijetko se mijenjaju, što se dobro odražava i u vanjskoj politici Teherana. Današnja Iranska Republika ima iste vanjskopolitičke ciljeve i interese kao i njezini davni prethodnici⁵³. Reljef, kao i unutrašnja etnička struktura stanovništva, uvelikoj mjeri objašnjava razloge uključivanje Irana u nekoliko ratnih žarišta oko Bliskog istoka, kao i vanjskopolitičko ponašanje zavisno o situaciji na globalnoj razini (Avdaliani, 2017). Utjecaj Irana danas se na Bliskom istoku proteže od Perzijskog zaljeva pa sve do Sredozemnog mora. Svoje geopolitičke interese održava kroz razne pobornike šijitskog svjetonazora, militantne posrednike u brojnim žarištima te kroz ekonomske odnose. Iranski nuklearni program, osobito nakon izlaska SAD-a iz multilateralnog sporazuma, će nastaviti testirati odnose sa Zapadom i ujedno služiti kao osiguranje za dugoročno odbijanje ikakve agresije ili kao kratkoročni pregovarački adut. Kao i iranska kontrolu nad Hormuškim tjesnacem, kroz koji prolazi trećina ukupne sirove nafte koja se prevozi morskim putem (Ghaddar, 2018). Iran je za sada siguran od bilo kakve klasične vojne invazije. Svoju sigurnost osigurava pomoću vrlo jasne taktike. Stvara neizvjesnost o posjedovanju ofenzivne nuklearne sposobnosti, projicira pažljivo izbrušenu sliku ideološkog ekstremizma koji ga čini nepredvidljivim te „širi revoluciju“ boreći se s neprijateljima dalje od svog teritorija. Međutim najveći izazov za iranske vlasti, kao što je već spomenuto, dolazi iznutra, budući da se nove generacije Iranaca udaljavaju od strogih vjerskih načela čuvanih od strane još uvijek vrlo snažne klerikalne elite na čijim je temeljima osnovana

⁵³Brojne perzijske civilizacije, poput Ahamenida, Parta, Sasanida, Safavida i drugih, pokušavale su što više proširiti teritorijalni opseg svojih carstava u svim smjerovima.

revolucija. Ali čak i takva situacija je trenutno pod kontrolom, prvenstveno zbog vrlo razvijenog iranskog sigurnosnog sustava u kojem glavnu riječ imaju Ministarstvo obavještajnog rada i sigurnosti te elitna Islamska revolucionarna garda. Za zaključiti je da Iranci svoje narode povezuju kombinacijom političkog djelovanja i represije, ali potpomognuti činjenicom da je „*Iranski identitet iskovan ne samo u zajedničkoj povijesti, zajedničkoj geografiji, zajedničkom jeziku, i zajedničkoj religiji, nego i u zajedničkom iskustvu tijekom proteklog vremena...*“ (Abrahamian, 2008, 195), poput imperijalističke prijetnje sa Zapada, državnog udara 1953.godine, ere šaha Pahlavija, te najbitnije, Islamske revolucije i krvavog rata s Irakom.

7. Sinteza zajedničkih interesa

Suvremeni geopolitički interes koji se javlja kod svake od ove četiri države je zauzimanje što bolje pozicije u novoj multipolarnoj podjeli svijeta. Prema Kurečiću (2014, 42) „*američka hegemonija na svim poljima međunarodnih i geopolitičkih odnosa čini najvažniju odrednicu suvremenog svjetskog poretka, posebno kad se govori o strukturama poretka i njihovim međusobnim odnosima moći. Odnosi moći i mogućnosti djelovanja najsnažnijih struktura presudno određuju svjetski poredak*“. Upravo je borba protiv američke hegemonije i unipolarosti današnjeg svijeta glavni razlog međusobnog ekonomskog, političkog i vojnog približavanja Rusije, Kine, Irana, ali i Turske, koja je još uvijek članica NATO-a. Danas je svaka od navedenih država pod nekom vrstom ekonomskih sankcija od strane SAD-a⁵⁴. Individualno, Iran, Turska, Rusija pa čak i Kina, koja je još uvijek pretežno ovisna o izvozu, previše su podložni američkom pritisku. No, ako SAD vrši pritisak na sve četiri zemlje istovremeno, njihova međusobna podrška i sposobnost da uzrokuju promjenu mogli takve mjere SAD-a učiniti kontraproduktivnima. Samostalno ujedinjenje geopolitičkih interesa Irana i Turske moglo bi se odbaciti kao ideološki nemoguće, s obzirom na šijitsko-sunitsku šizmu, ali s Rusijom i Kinom, takav geopolitički smjer postaje stvaran.

Rusiju se može deklarirati kao predvodnika ovakve politike. Iako su se poslije Hladnog rata odnosi na relaciji Rusija – SAD počeli poboljšavati, ubrzo je došlo do zaoštavanja odnosa oko mnogih pitanja, poput ratova u Jugoistočnoj Europi, Čečeniji te postupnom prostornom približavanju NATO-a Rusiji. Dolaskom čvrstog političkog predvodnika u liku Putina, Rusija je započela stvaranjem konflikta između ujedinjenog svijeta pod vodstvom zapada (SAD-a) i koncepta multipolarnog sustava. Rusija današnjom involviranošću u gotovo sva suvremena geopolitička žarišta, pokušava preuzeti primat kao predvodnik pluralizma i multipolarosti. Ipak, prema Lukinu (2016), dugoročno gledano, Kina koja je u uzlaznoj putanji predstavljat će mnogo veći izazov zapadnoj ideologiji globalne dominacije od Rusije koja će i dalje ostati slabija od zapada. Kina, danas druga po veličini svjetska ekonomija i najgušće naseljena zemlja, predstavlja prijetnju – ne zbog

⁵⁴Nekoliko stotina ruskih građana i kompanija su pod ekonomskim sankcijama zbog aneksije Krima, raznih optužbi za hakerske napade na institucije SAD-a itd. Kineskim tvrtkama je SAD nametnuo trošarine na izvoz aluminija i čelika, Turska i nekolicina njezinih građana su pod sankcijama zbog zatvaranja američkog pastora optuženog za špijunažu dok je Iran ponovno pod lepezom ekonomskih sankcija zbog razvoja nuklearnog programa.

svojih vojnih sposobnosti, koje još uvijek kaskaju za onim Sjedinjenih Američkih Država, pa čak i Rusije, već zato što je komunistička Kina uspjela tamo gdje je Sovjetski Savez doživio neuspjeh: izgradila je učinkovito i atraktivno gospodarstvo koje se ne temelji na zapadnom ekonomskom modelu. To ruši zapadnjačke postulate prema kojima ekonomija može biti efikasna i prosperitetna samo ako država njeguje ideologiju demokracije i liberalizma. Budući da Kina nastoji održati miroljubive odnose s drugim državama, kako u blizini tako i na globalnoj razini, ima potrebu za rješavanje sukoba sa susjedima oko teritorijalnih i pomorskih pitanja, ali i važnu ulogu u suprotstavljanju odlukama Sjedinjenih Američkih Država koje ponovno vraćaju vanjsko-politički fokus prema Aziji (Weissmann, 2015). Uz to Kina, za razliku od Sjedinjenih Američkih Država i zapada, nema normativnog plana, odnosno ne nastoji nametnuti svoje vrijednosti, svoju politiku niti pokušava izvesti svoju revoluciju potpuno poštujući državnu suverenost. Kina prema tome nudi svoj model „demokratskog“ međunarodnog poretka kao alternativu unipolarnoj hegemoniji *Pax Americana*⁵⁵. (Breslin, 2009 prema Weissmann, 2015). Zahvaljujući kineskom i ruskom preklapanju viđenja situacije, te dvije države sve više surađuju, prije svega na trgovinskoj osnovi, ali i na političkoj, međusobno se podržavajući oko teritorijalnog integriteta, kao i u borbi protiv separatizma i samoopredjeljenja pojedinih manjina u Rusiji i Kini. Ako se uzme u obzir činjenica da su obje zemlje stalne članice Vijeća sigurnosti UN-a, mogu zajednički djelovati kao protuteža zapadu. Prema Kurečiću (2014), u takvom načinu djelovanja, Rusija bi trebala biti jamac sigurnosti i zbog svojeg utjecaja djelovati prema Istočnoj i Jugoistočnoj Europi, dok bi Kina bila glavni eksponent djelovanja i utjecaja na azijskom i pacifičkom prostoru. Djelovanje prema SAD-u i ostatku svijeta moralo bi biti zajedničko i koordinirano.

Što se tiče odnosa prema i između ostalih država, oni su danas uglavnom pozitivni. Rusija i Turska imale su kratku epizodu narušenih odnosa kada je turska protuzračna obrana srušila ruski zrakoplov koji se našao u njihovom zračnom prostoru nakon djelovanja u Siriji, ali su se odnosi vrlo brzo vratili u normalu. Suradnja između ove dvije države uglavnom je energetska s otvorenim mogućnostima suradnje na vojnom planu (Chulkovskaya, 2018) *Blue Stream*, izgrađen 2005. i *TurkStream*, koji je trenutno u izgradnji, dva su plinovoda koja ruski plin prenose preko Crnog mora u Tursku pa dalje

⁵⁵*Pax Americana*, pojam koji se koristi kako bi se označilo trenutno vremensko razdoblje relativnog svjetskog mira, bez oružanih sukoba većih razmjera, a sve zahvaljujući političkoj, vojnoj i ekonomskoj hegemoniji SAD-a na globalnoj razini.

prema krajnjim kupcima. Osim transporta plina, ove dvije države imaju i vrlo veliku trgovinsku razmjenu (Turska uvozi najviše plina upravo iz Rusije). Na tragu vjerojatno najgorih odnosa i Turske i Rusije s Europskom unijom, stvoreno je alternativno savezništvo u cilju jačanja energetske pozicije s ruske strane, odnosno stvaranju alternativnih saveznika s turske. Tursko se savezništvo s Kinom uglavnom temelji na ekonomskoj suradnji. S odličnim geostrateškim položajem koja povezuje Europu, Aziju i Afriku, Turska leži na najkraćem putu prema kineskim ambicioznim planovima za stvaranje euroazijske trgovinske mreže (Inicijativa „Jedan pojas jedna cesta“). U turskom scenariju to znači moguću diversifikaciju trgovine kako bi se smanjila ovisnost prema EU-u. S Iranom Turska nema otvorenih političkih pitanja, a u zadnje vrijeme situacija ide i na bolje što se očituje uzajedničkom kritiziranjem sankcija koje im je nametnuo SAD (Kucukgocmen i Gumrukcu, 2018), kao i sve većom suradnjom u borbi protiv američkog pokušaja uspostave kurdske države na sjeveru Iraka i Sirije, gdje, pogotovo u potonjoj, obje države imaju interes i pokušavaju projicirati vlastiti utjecaj. Iran ima nezavisnu vanjsku politiku i može biti važan partner Rusiji i Kini u njihovom nastojanju za očuvanjem svoje energetske neovisnosti i suprotstavljanju pritiska Zapada.

Slika 9. Razmještaj naftnih rafinerija na području Rusije, Kine, Turske i Irana te njihovog okružja

Izvor: ArcGis portal, <https://www.arcgis.com> (10.07.2018)

Iran je također veliki izvoznik energenata i jedan od njihovih ključnih gospodarskih partnera, kao i jedna od glavnih snaga na čelu borbe protiv terorističke prijetnje koju predstavlja ISIS (Lukin, 2015). Iranske zalihe nafte i plina samo će biti dodatan impuls energetske snazi dviju velikih snaga, kao što će i poduprijeti svaki pokušaj da globalno energetske tržište odmaknu što dalje od dolara. Na području ove četiri zemlje u pogonu je čak 57 velikih rafinerija nafte, dok je u tablicama 2. i 3. vidljiva vrlo velika energetska snaga i potencijal, prije svega Rusije i Irana.

Tab 2. Izvoz nafte i derivata u 2016. godini, prema odabranim državama

Rang	Država	U milijardama kubičnih metara plina (po danu)
1.	Rusija	185,5
2.	Katar	145
3.	Norveška	101
4.	Kanada	78
5.	Nizozemska	70,5
6.	SAD	60
7.	Alžir	54
8.	Turkmenistan	49
9.	Malezija	48
10.	Australija	47
...
23.	Iran	8,4
34.	Kina	3
38.	Turska	1

Izvor: Agencija za energetske informacije SAD-a, <https://www.eia.gov/beta/international/>

Tab 3. Izvoz plina u 2015.godini, prema odabranim državama

Rang	Država	U tisućama barela nafte (po danu)
1.	Saudijska Arabija	7.334
2.	Rusija	5.114
3.	Irak	3.577
4.	Kanada	2.750
5.	UAE	2.488
6.	Kuvajt	2.128
7.	Iran	1.897
8.	Venecuela	1.725
9.	Angola	1.681
10.	Nigerija	1.655
...
40.	Kina	59

Izvor: Agencija za energetske informacije SAD-a, <https://www.eia.gov/beta/international/>

U sadašnjim okolnostima Iran ima sve razloge za jačanjem svojih strateških veza s Rusijom i Kinom. Također, nakon što je Kina pokrenula infrastrukturne inicijative, kineska ulaganja u Iran počela su rasti. S druge strane, bitno je spomenuti da je Rusija bila jedna od najglasnijih zagovornica ukidanja međunarodnih sankcija zbog iranskog nuklearnog programa.

Ipak nisu svi odnosi harmonični, što se najbolje vidi na primjeru Sirije, gdje Rusija prvenstveno pokušava ostvariti vlastite interese. Ruski prijedlog ustava za novi politički poredak u Siriji jamči Kurdima ovlasti daleko veće od onih koje je režim Bashara al-Assada zamislio. S tim se, zbog otvorenog kurdskog pitanja, Turska nikako ne slaže te se zalaže za potpunu izolaciju kurda iz mirovnih pregovora. Rusija ne želi potpuno prepustiti Kurde utjecaju SAD-u, već ih želi ostaviti kao mogućnost utjecaja protiv Turske, Irana ili čak sirijskog predsjednika, ako to ruski nacionalni interesi u budućnosti budu zahtijevali i ako kurdski stav prema Rusiji bude pozitivan (Bakeer, 2017). Rusija nije uvažila Turske zahtjeve po tom pitanju, unatoč činjenici da obje zemlje trebaju koordinirati mirovnim procesima iz Astane. Iranci koji projiciraju ogroman utjecaj u Siriji putem svojih šijitskih snaga, uobičajeno su skeptični prema interesima bilo koje druge države osim svoje.

7.1. Zajedničke međunarodne organizacije

Rusija i Kina neke su od osnivača dvije međunarodne institucije koje imaju sve veći utjecaj na globalnoj razini. To su BRICS (akronim zemalja Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južnoafrička Republika) i SCO⁵⁶ (Šangajska organizacija za suradnju). Dok je prva više orijentirana na ekonomsku nezavisnost navedenih zemalja i nije formalna organizacija, već forum poput G7, Šangajska organizacija za suradnju euroazijski je savez na političkoj, sigurnosnoj i ekonomskoj razini. Može se reći da je danas SCO pokušaj stvaranja azijskog pandana Europskoj uniji. Osnovana 1995. godine pod imenom Šangajska petorka, sastavljena od Kine, Rusije, Kazahstana, Kirgistana i Tadžikistana, Šangajska organizacija za suradnju do danas se proširila na osam punih članica⁵⁷, četiri zemlje promatrača⁵⁸ te šest dijalog-partnera⁵⁹. Uz sve zemlje, za ovo udruženje su najbitniji statusi Turske i Irana. Turska je dobila status dijalog-partnera 2012. godine na samitu u Pekingu, iako je još uvijek bila kandidat za članstvo u EU. Nakon 2016. godine i suspendiranja pristupnih pregovora od strane Europskog parlamenta, Turska se na čelu s Erdoganom sve više okrenula prema SCO-u (Dalay, 2013), a 2016. je čak postala predsjedatelj energetskeg kluba SCO-a, kao prva s takvim statusom, a bez punog članstva. Iran je trenutno u statusu promatrača, iako se prijavio za puno članstvo još 2008. godine. Međutim stav organizacije je da neće primiti članove ako su pod sankcijama od strane UN-a. Nakon ukidanja sankcija Kina je prva pružila potporu ka njegovom punopravnom članstvu (Shaohui, 2016).

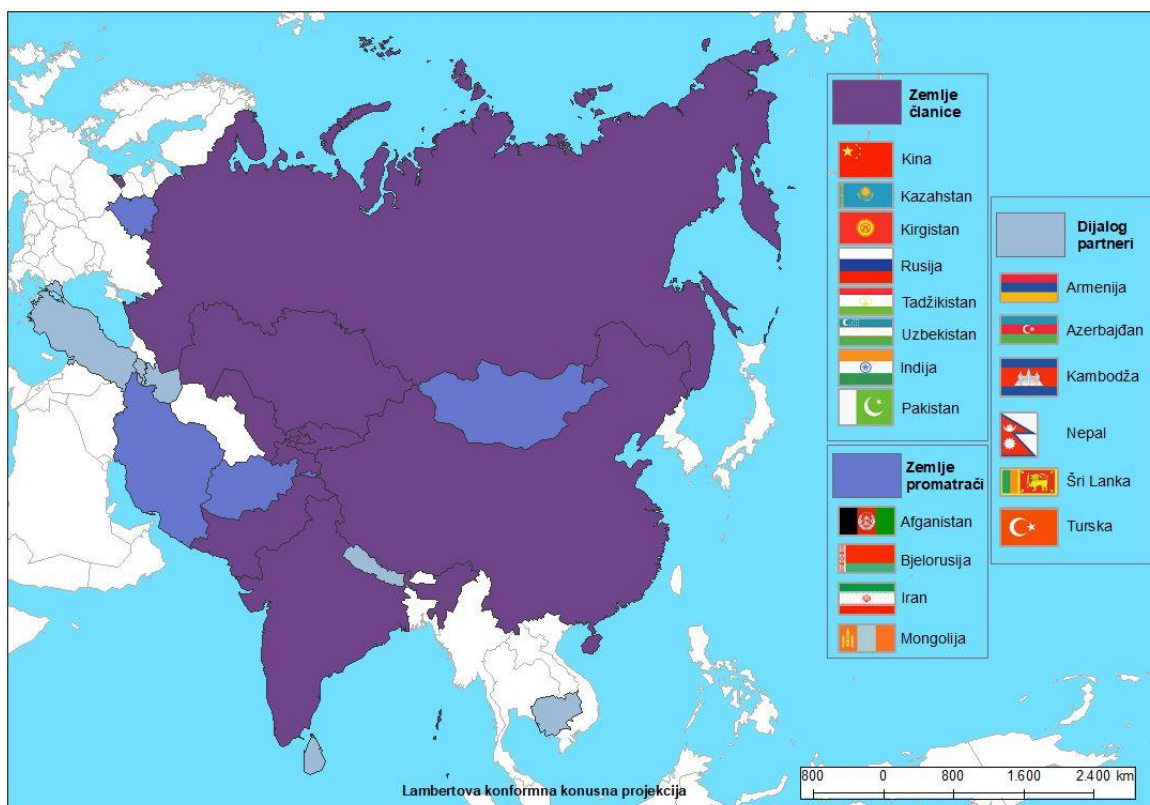
Nedavnim pristupanjem Indije, Pakistana, a vjerojatno i Irana u budućnosti, postignuti su preduvjeti za promjenu prirode i mogućnosti utjecaja SCO-a. Organizacija sada okuplja gotovo sve vodeće sile Euroazije, koji nisu prozapadno orijentirane. Euroskeptična Turska već je zemlja promatrač, a ako se nastavi smjer udaljavanja od Zapada, neće proći puno vremena od pristupanja Turske punom članstvu. S ovim novim članicama, SCO se može smatrati jednim od prvih koraka prema multipolarnom svijetu, platformi koja nudi euroazijsku alternativu zapadnoj Europi.

⁵⁶eng. Shanghai Cooperation Organization

⁵⁷Kina, Kazahstan, Kirgistan, Rusija, Tadžikistan, Uzbekistan, Indija i Pakistan

⁵⁸Afganistan, Bjelorusija, Iran i Mongolija

⁵⁹Armenija, Azerbajdžan, Kambodža, Nepal, Šri Lanka i Turska

Slika 10. Države članice Šangajske organizacije za suradnju

Izvor: SCO, http://eng.sectsco.org/about_sco/ (20.08.2018)

8. Zaključak

Geopolitička tranzicija koja je uslijedila nakon raspada hladnoratovske bipolarnosti glavni je čimbenik mijenjanja svjetskog poretka uspostavljenog nakon Drugog svjetskog rata. Takav svjetski poredak je bio definiran podjelom SAD i Zapada na jednoj, a Istočnog bloka predvođenim SSSR-om na suprotnoj strani (Kurečić, 2004). Daljnji pomaci u transformaciji dogodili su se nedavno s „Arapskim proljećem“, pojavom terorističke državne tvorevine ISIL-a, ratom u Siriji i ratom u Ukrajini.

Rusija je u proteklom vremenu pokazala najagresivniju vanjsku politiku aneksijom Krima, posredničkim ratom u istočnoj Ukrajini, ali i raspoređivanjem svojih snaga u Siriji, kao saveznica sirijskog predsjednika Bahsara Al-Assada. Uz vojni element, adut na geopolitičkoj sceni Rusija ima i u energetske sferi, kojom još uvijek može zadavati velike probleme energentima ovisnoj Europi. Takvom aktivnošću Rusija pokušava preuzeti inicijativu, proširiti utjecaj i pomaknuti opasnost što dalje od svojih granica što joj je jedan od ključnih geopolitičkih ciljeva.

Kina se nakon pasivnosti i izolacionizma na području vanjske politike, velikim koracima uključuje u geopolitičko nadmetanje, prvo u susjedstvu, a zatim i na globalnoj razini. Budući da je vrlo svrsishodno iskoristila svoj nagli ekonomski rast, trgovinskom razmjenom i infrastrukturnim ulaganjima ulazi na gotovo sva svjetska tržišta i otvara vrata novom „putu svile“. Za očekivati je da neće popustiti ni u nešto agresivnijim stavovima oko Južnokineskog mora, već će upravo zahvaljujući ekonomskoj moći uspjeti ostvariti vlastite ciljeve koji se po odlukama Stalnog suda za arbitražu u Hagu kose s međunarodnim pravom.

Turska i turski predsjednik Erdogan su vjerojatno prešli granicu koju je Zapad bio voljan tolerirati. Sve većom islamizacijom društva vraća se korijenima otomanizma i kreće u ponovno širenje geopolitičkog utjecaja u regijama koje su tradicionalno bile pod njezinim utjecajem, prvenstveno na Bliskom istoku i Jugoistočnoj Europi.

Iran pokušava zadržati svoj unutrašnji prostor daleko izvan događanja na svjetskoj sceni. On je neosporno sudionik geopolitičkog nadmetanja, ali je svojom strategijom odmicanja nestabilnosti od vlastitih granica uspio pridobiti vrlo veliku šijitsku populaciju na području Bliskog istoka.

Dodirne točke vanjske politike Rusije, Kine, Turske i Irana su prisutne i bit će ih još i više. Osobito što je slabljenje SAD-a kao unipolarnog vladara svijeta ključni interes svake od ovih država. Rusija i Kina žele preuzeti primarnu ulogu novog centra moći, ali nemaju

ništa protiv suradnje, uz pridruživanje ostalih država. Unatoč svemu, trebat će još vremena dok ove četiri države (uz ostale moguće saveznike) stvore geopolitički blok koji može geopolitičkim utjecajem preuzeti primat od zapadnih sila.

8.1. Provjera hipoteza

Provedenim istraživanjem opisane su i utvrđene zakonitosti geopolitičkog djelovanja i interesa istraživanih država kojima se mogu potvrditi iznijete hipoteze.

Rusija je od strane NATO-a gotovo u potpunosti blokirana s europske strane. Baze smještene na sjeveru Baltika pa sve do Rumunjske i Grčke na jugu predstavljaju veliku opasnost. Stoga, kako bi proširila utjecaj i osigurala granice, osobito na području Istočne Europe, Rusija agresivno koristi elemente nacionalne moći. Primjer tome je korištenje vojne moći pri aneksiji Krima, pomaganju separatistima u istočnoj Ukrajini i vođenju hibridnog rata protiv NATO-a, kao i korištenje stanovništva i energenata u svrhu ostvarenja nacionalnih geopolitičkih interesa, uglavnom u zemljama bivšeg SSSR-a.

Iako agresivna prema spornim područjima Južnokineskog mora, kineska vanjska politika se prvenstveno temelji na ekonomskoj suradnji na globalnoj razini, što potvrđuju izravna ulaganja i pomoć drugim državama. Na temelju osnivanja Azijske infrastrukturne banke i Nove razvojne banke (NDB) te pokretanja projekta „Jedan pojas jedna cesta“ može se zaključiti da su trgovinska razmjena i infrastrukturna ulaganja diljem svijeta vrsta geopolitičkog djelovanja kojima Kina ostvaruje svoje interese.

Tursko društvo se pod vodstvom Erdogana sve više islamizira. „Arapskog proljeće“ je dovelo do etničkih sukoba između sunita diljem Bliskog istoka i Sjeverne Afrike, a Turska, uz pomoć otomanskog naslijeđa i sve većeg geopolitičkog utjecaja na tom i na prostoru Jugoistočne Europe, pokušava preuzeti primat kao predvodnica sunitske politike. Na temelju toga, činjenicama iznesenim u istraživanja, hipoteza 3 je potvrđena.

Iran kao predvodnik šijita stvara moćni kontigent koji promiče i ostvaruje iranske geopolitičke interese. Samim time, omogućava zaštitu iranskih granica od moguće agresije, jer šijite može kontrolirati za ostvarivanje najvažnijeg geopolitičkog cilja, nedopuštanja vanjskog utjecaja na vlastiti, relativno krhak, unutarnji poredak.

Šangajska organizacija za suradnju jedna je od nekoliko sličnih organizacija koje okupljaju euroazijske države s pretežno istim ambicijama i ciljevima. Ona stvara okvir za buduću suradnju i smanjivanje utjecaja zapadnih zemalja i SAD-a na globalnoj razini. Međutim

poticaj za stvaranje čvrstog geopolitičkog bloka, poput NATO-a, treba biti puno veći od dosadašnjih trgovinske i vanjskopolitičke suradnje.

Svih pet postavljenih hipoteza je potvrđeno na temelju obrađene literature, činjenica iznesenih u radu te zaključaka.

Popis literature

1. Arango, T., 2016: With Operation in Syria, Erdogan Shows His New Power Over Turkey's Military, <https://www.nytimes.com/2016/08/26/world/europe/turkey-tanks-syria.html> (15.07.2018.)
2. Avdaliani, E., 2017: The Iranian Fortress, BESA Center Perspectives Paper 572
3. Abrahamian, E., 2012: *A History of Modern Iran*, Cambridge University Press, Cambridge
4. Bakeer, Ali., 2017: Turkey, Iran, Russia: Trilateral distrust in Syria, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/11/turkey-iran-russia-trilateral-distrust-in-syria.html#ixzz4z8m7gXMz> (22.07.2018.)
5. Bagirova, N., 2017: Azerbaijan, Georgia, Turkey launch 'Silk Road' rail link <https://www.reuters.com/article/azerbaijan-railway/azerbaijan-georgia-turkey-launch-silk-road-rail-link-idusl8n1n52xr>(12.07.2018.)
6. Barzegar, K., i Divsallar, A., 2017: Political Rationality in Iranian Foreign Policy, *The Washington Quarterly* 40(1), 39-53
7. Brakus, B., 2016: Irska revolucija, *Rostra* 7(7), 183-192
8. Butler, D., 2018: With more Islamic schooling, Erdogan aims to reshape Turkey, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/turkey-erdogan-education/> (16.07.2018.)
9. Brzezinski, Z., 1997: *Velika šahovska ploča: američki primat i njegovi geostrateški imperativi*, Interland, Varaždin
10. Caceres, S. B., Ear, S., 2013: *The Hungry Dragon: How China's Resource Quest is Reshaping the World*, Routledge, New York
11. Calvocoressi, P., 2003: *Svjetska politika nakon 1945.*, Nakladni zavod Globus, Zagreb
12. Chulkovskaya, Y., 2018: Energy, military cooperation dominate Putin's visit to Turkey, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/04/russia-turkey-putin-visit-energy-military-cooperation.html>(22.07.2018.)
13. Dalay, G., 2013: Turkey between Shanghai and Brussels, <https://web.archive.org/web/20160206085447/http://www.thenewturkey.org/turkey-between-shanghai-and-brussels/> (22.07.2018.)
14. Davutoğlu, A., 2001: *Stratejik Derinlik*, Kure Yayinlari, Istanbul

15. Davutoğlu, A., 2008: Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", *Insight Turkey* 10(1), 77-96
16. Djavadi, A., 2016: Behind Davutoglu's Resignation, <https://www.rferl.org/a/turkey-notebook-davotoglu-resignation-erdogan/27718096.html>, (16.07.2018.)
17. Fensom, A., 2016: \$5 Trillion Meltdown: What If China Shuts Down the South China Sea?, <https://nationalinterest.org/blog/5-trillion-meltdown-what-if-china-shuts-down-the-south-china-16996> (10.07.2018.)
18. Gessen, M., 2012: *The man without a face : The Unlikely Rise of Vladimir Putin*, Riverhead Books, New York
19. Ghaddar, A., 2018: Strait of Hormuz: the world's most important oil artery, <https://www.reuters.com/article/us-britain-china-southchinasea-exclusive/exclusive-british-navy-warship-sails-near-beijing-claimed-south-china-sea-islands-sources-iduskcn1lm017> (20.07.2018.)
20. Hedenskog, J., Larsson, R. L., 2007: *Russian Leverage on the CIS and the Baltic States*, FOI – Swedish Defence Research Agency, Stockholm
21. Hosking, G., 2012: *Why are Russians attracted to strong leaders?* <https://blog.oup.com/2012/05/russia-putin-elections-power/> (04.05.2018.)
22. Kanter, J., 2016: European Parliament Votes to Suspend Talks With Turkey on E.U. Membership, <https://www.nytimes.com/2016/11/24/world/europe/european-parliament-turkey-eu-membership.html> (16.07.2018.)
23. Kjellén, R., 1899: Studier över Sveriges politiska gränser, *Ymer* 9, 283–332
24. Klemenčić, M., 1995: Suvremena politička geografija i geopolitika, *Hrvatski geografski glasnik*, 57(1) 135-145
25. Kucukgocmen, A., Gumrukcu, T., 2018: Turkey told U.S. it opposes sanctions on Iran: foreign minister, [https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria/syrian-and-russian-warplanes-pound-idlib-before-talks-monitor-iduskcn1k22o\(20.07.2018.\)](https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria/syrian-and-russian-warplanes-pound-idlib-before-talks-monitor-iduskcn1k22o(20.07.2018.))
26. Kurečić, P., 2001: Geopolitika i suvremeni geopolitički položaj Hrvatske, *Međunarodne studije*, 1(4), 115-27
27. Kurečić, P., 2004: Novi svjetski geopolitički poredak: teorijske odrednice, *Hrvatski geografski glasnik* 66(1), 103-120
28. Kurečić, P., 2014: Globalni međunarodni i geopolitički odnosi u novom svjetskom poretku, *Working papers Hrvatske udruge za međunarodne studije*, 3(9), 39-63

29. Lawder, D., Blanchard, B., 2018: Trump sets tariffs on \$50 billion in Chinese goods; Beijing strikes back,
<https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-ministry/trump-sets-tariffs-on-50-billion-in-chinese-goods-beijing-strikes-back-idUSKBN1JB0KC>
30. Lo, B., 2015: *Russia and the new world disorder*, Brookings Institution Press, Washington, D.C
31. Lo, B., 2018: *Chutzpah and Realism: Vladimir Putin and the Making of Russian Foreign Policy*, IFRI, Pariz
32. Lukin, A., 2015: Shanghai Cooperation Organization: Looking for a New Role,
<http://eng.globalaffairs.ru/valday/Shanghai-Cooperation-Organization-Looking-for-a-New-Role-17576> (22.07.2018.)
33. Lukin, A., 2016: Russia in a Post-Bipolar World, *Survival* 58(1), 91–112
34. Lundgren, A., 2007: *The Unwelcome Neighbor-Turkey's Kurdish Policy*, I.B.Tauris, London
35. Mackinder, H.J., 1904: The Geographical Pivot of History, *The Geographical Journal* 170(4), 298–321
36. Mankoff, J., 2009: *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, Lanham
37. Nada, G., 2016: Part 1: Iran's Role in Iraq,
<https://www.wilsoncenter.org/article/part-1-irans-role-iraq>, (20.07.2018.)
38. Oldberg, I., 2011: Aims and Means in Russian Foreign Policy, u *Russian Foreign Policy in the 21st Century* (ur. Kanet, R. E.), Palgrave Macmillan, Basingstoke, 30-59
39. Pamuk, H., Gurses, E., 2016: Turkey fires 3,900 in second post-referendum purge,
<https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-expulsions/turkey-fires-3900-in-second-post-referendum-purge-iduskbn17v0mh> (10.07.2018.)
40. Pavić, R., 1987: Politička geografija - prilog definiciji i prijedlog nastavnog programa, *Hrvatski geografski glasnik*, 49(1), 45-51
41. Radin, A., Reach, C., 2017: *Russian Views of the International Order*, RAND Corporation, Santa Monica
42. Rüma, I., 2001: Turkish Foreign Policy towards the Balkans: Overestimated Change within Underestimated Continuity? u *Turkey in the 21st Century: Quest for a New Foreign Policy* (ur. Oktav Ö. Z.), Ashgate, 144-178
43. Schmoll, M. C., 2015: *The Transformation of the Levant Region: Security-Related*

- Changes in a Turbulent Region*, Journal of Military and Strategic Studies 16(3), 10-22
44. Sencerman, Ö., 2016: Russian Diaspora as a Means of Russian Foreign Policy, *Revista de Stiinte Politice*, 49, 97-107
 45. Shaheen, K., 2017: Erdoğan clinches victory in Turkish constitutional referendum, <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/16/erdogan-claims-victory-in-turkish-constitutional-referendum>, (10.07.2018.)
 46. Sloan, G., 2017: *Geopolitics, Geography and Strategic History*, Taylor & Francis Ltd, Abingdon
 47. Şenol, A., 2010: *Understanding The New Activism Of Turkey In The Middle East: Turkey As An Emerging Soft Power*, Diplomski rad, Odjel međunarodnih odnosa Tehničkog sveučilišta Bliski Istok, Ankara
 48. Shaohui, T., 2016: China supports Iran's application for full membership of SCO, http://www.xinhuanet.com/english/2016-01/23/c_135038723.htm (23.07.2018.)
 49. Spykman, N.J., 1942: *America's Strategy in World Politics*, Harcourt, Brace and Company, New York
 50. Taşpınar, O., 2008: Turkey's Middle East Policies Between Neo-Ottomanism and Kemalism, *CarnegiePapers*, 10, https://carnegieendowment.org/files/cmec10_taspinar_final.pdf (15.07.2018.)
 51. Weissmann, M., 2015: Chinese Foreign Policy in a Global Perspective: A Responsible Reformer "Striving for Achievement", *Journal of China and International Relations* 3(1), 151-166
 52. Weiming, T., 1996: Destructive Will and Ideological Holocaust: Maoism as a Source of Social Suffering in China, *Daedalus* 125(1), 149-179
 53. Zalewski, P., 2008: Turkish Foreign Policy: Telling Style from Substance, *Turkish Policy Quarterly* 7(4), 55-66

Popis izvora

1. Agencija za energetske informacije SAD-a, <https://www.eia.gov/beta/international/> (15.07.2018.)
2. ArcGis portal, <https://www.arcgis.com> (01.08.2018.)
3. *A Study on Oil Dependency in the EU: A report for Transport and Environment*, Cambridge Econometrics 2016
4. *Demografski godišnjak, povijesni dodatak - Stanovništvo prema spolu, prebivalištu i međupopisne stope povećanja za ukupnu populaciju 1948-1997*, Komisija za statistiku UN-a, 1997
5. *Državna služba za statistiku Ukrajine*, https://ukrstat.org/en/operativ/operativ2018/ds/kn/kn_e/kn0618_e.html, (21.09.2018.)
6. Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/long> (14.07.2018.)
7. *EU Energy in figures, Statistical pocketbook 2017*, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2017
8. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr> (21.08.2018.)
9. Izvješće UNCTAD-a za 2018.g, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf, (11.07.2018.)
10. Izvještaj Xi Jinpinga na 19. Nacionalnom kongresu kineske Komunističke Partije, http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm , (15.07.2018.)
11. Izjava Jafara Mojarrada, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15349.pdf> , (22.07.2018)
12. *Konvencija Ujedinjenih naroda o Pravu na moru*, UNCLOS, 1982, (http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf) (11.07.2018.)
13. Natural Earth portal, <http://www.naturalearthdata.com/> (22.09.2018.)
14. National Public Radio , (28.07.2018,) <https://www.npr.org>
15. Odluka Stalnog arbitražnog suda, <https://pca-cpa.org/wp-content/uploads/sites/175/2016/07/PH-CN-20160712-Press-Release-No-11-English.pdf> , (11.07.2018.)
16. *Popis stanovništva Irana 2016.*, Statistički Centar Irana, Teheran, 2018

17. *Sankcije Iranu*, Ministarstvo financija SAD-a, 2018,
<https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/pages/iran.aspx> ,
(19.07.2018.)
18. Statut CSTO-a,
http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=126(16.07.2018.)
19. Šangajska organizacija za suradnju, http://eng.sectsco.org/about_sco/ ,
(20.08.2018.)
20. *Who Vetoed the Most in the UN*, The Statistics Portal, 2017 ,
<https://www.statista.com/chart/10758/un-security-council-resolutions-vetoed/>
(19.07.2018.)

Popis slika

Slika 1. Definirani prostor istraživanja.....	2
Slika 2. Sfere ruskog utjecaja na okruženje	8
Slika 3. Administrativna podjela Kine na provincije	15
Slika 4. Orografska karta Kine	16
Slika 5. Karta područja Južnokineskog mora koje države svojataju	19
Slika 6. Kineska projekcija granice na moru i zalihe nafte u Južnokineskom moru.....	20
Slika 7. Kružnice turskog koncepta unutarregionalne ravnoteže na prostoru Jugoistočne Europe (uključujući Grčku i Tursku).....	28
Slika 8. Orografska karta Irana.....	32
Slika 9. Razmještaj naftnih rafinerija na području Rusije, Kine, Turske i Irana te njihovog okruženja	39
Slika 10. Države članice Šangajske organizacije za suradnju	43

Popis tablica

Tab 1. Udio Ruskog stanovništva u državama bivšeg SSSR-a	10
Tab 2. Izvoz nafte i derivata u 2016. godini, prema odabranim državama	40
Tab 3. Izvoz plina u 2015.godini, prema odabranim državama	41